

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

MATEN, MAKKERS, AMIGOS.
**Een kwalitatief onderzoek naar de sociale identiteit van Latijns-Amerikanen in
Gent.**

Wetenschappelijke verhandeling

aantal woorden:20.732

ANOUK VAN DER WILDT

MASTERPROEF SOCIOLOGIE

PROMOTOR: PROF. DR. BART VAN DE PUTTE

COMMISSARIS: DR. MIEKE EECKHAUT

COMMISSARIS: ASTRID VAN STEEN

ACADEMIEJAAR 2010 - 2011

Inhoudsopgave

1.	Voorwoord.....	5
2.	Inleiding.....	6
3.	Theoretisch kader	8
3.1	Sociale identiteit als centraal vraagstuk.....	8
3.2	Een netwerk van mensen om de migrant heen	11
3.3	Fasering voor de opbouw van een sociale identiteit.....	16
4.	Methoden.....	17
4.1	Een kwalitatief onderzoek als basis.....	17
4.2	Op zoek naar Latijns-Amerikanen in Gent.....	19
4.3	Diepte-interviews als dataverzamelingstechniek.....	23
5.	Resultaten	25
5.1	Veranderingen bij migratie naar België	26
5.2	Fasemodel voor opbouw sociale identiteit	29
5.3	Oriëntatieperiode	31
5.4	Overgangperiode.....	33
5.4.1	Op zoek naar de typische Latijns-Amerikaanse vriendschap.....	33
5.4.2	Op zoek naar diepgaande, eerlijke vriendschappen.....	34
5.4.3	Op zoek naar gelijkgestemden.....	36
5.5	Een nieuwe sociale identiteit	37
5.6	Illustraties van het fasemodel	39
5.6.1	Het verhaal van Gregorio	39
5.6.2	Het verhaal van Erizo	40
5.6.3	Het verhaal van Elizabeth.....	41
5.7	Gevolgen van het fasemodel	42
5.7.1	De invloed van een Belgische partner op de nieuwe sociale identiteit.....	42
5.7.2	De invloed van de eerste contacten op de nieuwe sociale identiteit.....	43
5.7.3	De constructie van een sociale identiteit in kleine en grote migrantengroepen.....	43
6.	Conclusie.....	48
7.	Aanbevelingen voor verder onderzoek.....	51
8.	Dankwoord	53
9.	Referentie Lijst.....	54

Maten, makkers, amigos. Een kwalitatief onderzoek naar de sociale identiteit van Latijns-Amerikanen in Gent.

Abstract

In dit onderzoek ging ik aan de hand van diepte-interviews met twaalf Latijns-Amerikanen op zoek naar de manier waarop ze een nieuwe sociale identiteit opbouwen bij aankomst in Gent.. Met een focus op Latijns-Amerikanen is dit onderzoek zeer vernieuwend. Deze groep werd immers nooit eerder onderzocht in de Gentse context. Ook werpt dit onderzoek een licht op een kleine migrantengroep, terwijl grote migrantengroepen reeds veel uitgebreider onderzocht zijn. Uit de analyse van de diepte-interviews kwam een fasemodel naar voor. Dat bestaat uit drie opeenvolgende fases: de oriëntatieperiode, de overgangperiode en de nieuwe sociale identiteit. Ook werden er drie grote motivaties met betrekking tot het kiezen of vermijden van bepaalde vriendschappen duidelijk. Die motivaties bleken genderafhankelijk. Vrouwen gaan eerder op zoek naar een typische Latijns-Amerikaanse vriendschap of naar diepgang en eerlijkheid terwijl mannen vooral contact met gelijkgestemden zoeken. Verder blijken vriendschappen af te hangen van de duur van het verblijf in België. Migranten die net aangekomen zijn, blijken eerder op zoek naar Latijns-Amerikaanse waarden in een vriendschap terwijl migranten die al langer in België verblijven meer op zoek gaan naar Belgische waarden. Vanuit deze resultaten kunnen verschillende suggesties gedaan worden met betrekking tot het onderzoeksgebied van sociale controle, acculturatie en interculturele vriendschappen.

1. Voorwoord

Migratie en de ontmoeting tussen culturen is altijd al mijn ding geweest. Het was ook één van de redenen om sociologie te gaan studeren. In dit onderzoek heb ik mijn interesses de vrije loop kunnen laten gaan. Ik ga hier dieper in op de sociale identiteit van Latijns-Amerikanen in Gent. Concreet heb ik gekozen voor Latijns-Amerikanen omdat dat een groep is die mij nauw aan het hart licht. Na een tijdje in Argentinië gewoond te hebben, ben ik al vijf keer terug geweest naar Latijns-Amerika. Ik heb er vele vrienden aan overgehouden. Deze ervaringen heb ik als basis kunnen gebruiken in mijn onderzoek om me een beeld te kunnen vormen van het verleden van mijn respondenten hoewel ik wel steeds geprobeerd heb mij bewust te zijn van de verschillende gezichten die Latijns-Amerika heeft. Het is belangrijk te beseffen dat ik maar

een heel klein deel van Latijns-Amerika heb gezien en dat de landen en mensen van Latijns-Amerika even verschillend zijn als de landen en mensen van Europa onderling.

Door mijn studie sociologie heb ik gemerkt dat de Latijns-Amerikanen die in Gent wonen iets zouden kunnen betekenen voor het onderzoeksveld rond migratie en integratie. Vooral met betrekking tot de sociale identiteit kunnen ze zeker een meerwaarde bieden aan het onderzoeksveld. Doordat ze met zo weinig zijn in vergelijking met grote migrantengroepen die vaker bestudeerd worden zoals de Turken of de Marokkanen, veronderstel ik dat ze een ander soort sociale identiteit zullen opbouwen. Doordat ik al heel wat papers en presentaties heb gemaakt en enkele aansluitende vakken heb gevolgd rond dit thema doorheen mijn studiecarière was ik al gedeeltelijk vertrouwd met het onderwerp.

2. Inleiding

Er is reeds veel geschreven over Latijns-Amerikaanse migranten in de Verenigde Staten van Amerika, ook is er al veel neergepend over de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen in België. Doordat deze gemeenschappen heel talrijk aanwezig zijn, zeker in de grote steden, krijgen ze heel veel aandacht in empirisch en ander onderzoek. Dit onderzoek stelt een combinatie voor van deze twee onderzoeksvelden en gaat op zoek naar Latijns-Amerikanen in de Gentse context.

Mijn onderzoek geeft een antwoord op de vraag: “Op welke manier construeren Latijns-Amerikanen die in Gent wonen hun sociale identiteit?” We willen weten met welke mensen een Latijns-Amerikaanse migrant vooral in contact komt, waarom hij net met die mensen in contact komt en of die contacten veranderen naar mate hij of zij hier langer in België woont. Welke zijn de vrienden van een respondent en welke mensen mijdt iemand? Wat zijn de redenen voor het hebben of niet hebben van bepaalde vrienden? Wat zijn de verschillen tussen een Belgische en een Latijns-Amerikaanse vriendschap?

Meer concreet kan de onderzoeksvraag als volgt geformuleerd worden: “Op welke manier verandert het zelfbeeld en de identiteit van Latijns-Amerikanen na aankomst in België?” Op deze manier krijgt het onderzoek meer houvast. Er wordt aandacht besteed aan de grote veranderingen die Latijns-Amerikanen meemaken bij een migratie naar België. Op deze manier wordt teruggekoppeld naar de leefwereld van Latijns-Amerikanen voor hun vertrek naar België zodat een duidelijker beeld ontstaat van hun achtergrond. Die achtergrond zal ons helpen de vorming van een nieuwe sociale identiteit in België beter te begrijpen. De verschillende deelvragen worden opgebouwd op basis van de theorie in het hoofdstuk over het theoretisch kader en komen dus later aan bod.

De onderzoeksvraag is relevant om verschillende redenen.

Ten eerste is er nooit onderzoek geweest naar Latijns-Amerikanen in Gent. De sociale contacten die onderhouden worden over grenzen en afstanden heen krijgen de naam transnationalisme (Moctezuma Longoria M., 2008). Dit onderwerp is reeds onderzocht bij Latijns-Amerikanen in de Verenigde Staten van Amerika (VSA) (Aguilera, 2005; Tsukashima, 2007) en bij andere migrantengroepen in Europese landen (Collyer, 2005; Feld, 2005; Hooghe, 2008; Poros, 2008; Saraiva, 2008; Tribalat, 2004; Vanamersfoort, 1994; White, 2008). Het is interessant om Latijns-Amerikaanse migranten in een andere context dan de VSA te onderzoeken. Ook ga ik in dit onderzoek niet in op de relaties van transnationalisme maar wordt er eerder een beeld geschetst van contacten die een respondent opbouwt in het gastland. Dit onderzoek gaat dus niet over het contact van migranten met hun familie en vrienden in het land van herkomst, maar focust op de sociale identiteit van Latijns-Amerikanen in Gent. Over Latijns-Amerikaanse migranten wordt heel veel geschreven vanuit de VSA maar ze komen niet aan bod in empirische literatuur uit België, laat staan dat er al iets geschreven werd over Latijns-Amerikanen in Gent. Daarom is het heel interessant te kijken hoe hun sociale identiteit opgebouwd wordt in een minder typische context, namelijk Gent. Latijns-Amerikaanse migranten bekijken vanuit een andere context is relevant omdat de grote aantallen Latijns-Amerikanen in de VSA en de vooroordelen ten opzichte van deze groep heel anders zijn in de Belgische context. In de Belgische context gaat het over een kleinere groep die minder negatief wordt bekeken dan in de VSA. Rekening houdend met dit verschil zou het dus kunnen dat onderzoek over Latijns-Amerikanen in België een ander licht werpt op de groep dan het onderzoek uit de VSA.

Een tweede reden waarom de onderzoeksvraag nuttig is voor de opbouw van wetenschappelijke kennis is dat de groep Latijns-Amerikanen veel kleiner is dan bijvoorbeeld de groep Turken in Gent (Stad Gent, 2011). Voor concrete cijfers verwijs ik naar hoofdstuk 4 over de methoden van mijn onderzoek. Ook moeten we er rekening mee houden dat de groep Latijns-Amerikanen die we beschouwen zich mogelijk niet zo verbonden voelt als de Turken, omdat er verschillende nationaliteiten voorkomen. Dit is ook een vraag die vanuit de interviews zal opgelost worden. In hoofdstuk 5.7.3 wordt een antwoord gegeven op de vraag of de opbouw van een sociale identiteit anders verloopt bij een kleine, dan wel bij een grote migrantengroep. Zowel voor het empirisch onderzoek als voor de praktijk is het nuttig naar kleine migrantengroepen te kijken omdat elke migrantengroep klein startte. Zo kunnen resultaten uit dit onderzoek ook gelden voor andere vergelijkbare migrantengroepen in vergelijkbare contexten bij het begin van een migratiegolf.

Een derde nut van de onderzoeksvraag is dat het een aanvulling kan leveren voor reeds bestaand onderzoek. In het zesde hoofdstuk zal een link gemaakt worden tussen het theoretisch kader rond mijn

onderzoek en de resultaten zelf. Op deze manier wordt geconcludeerd in hoeverre nieuwe inzichten, bevestigingen of nuanceringen voor de bestaande theorie boven water gekomen zijn.

3. Theoretisch kader

Vanuit de onderzoeksvraag komen drie relevante thema's naar voren. Ten eerste is er de sociale identiteit. Als centraal concept in de onderzoeksvraag is het belangrijk de theoretische achtergrond te bekijken van identiteit en meer concreet sociale identiteit. Als tweede zal het sociale netwerk van migranten in dit literatuuronderzoek extra belicht worden. Een sociale identiteit bestaat immers niet zonder mensen om ons heen. De theorieën over sociale netwerken bij migranten zijn dan ook belangrijk om in het achterhoofd te houden bij een dit onderzoek. Als laatste gaan we dieper in op de fasering. Sociale identiteiten veranderen en migranten die in een nieuw land aankomen zullen dan ook een nieuw sociaal netwerk opbouwen. Het spreekt voor zich dat een hele weg wordt afgelegd voor een migrant een nieuwe sociale identiteit vormt. Op welke manier verloopt dit proces en wat zeggen bestaande theorieën hierover?

3.1 Sociale identiteit als centraal vraagstuk

Als centraal concept in de onderzoeksvraag, wordt in dit eerste hoofdstuk dieper ingegaan op wat wordt bedoeld met identiteit en meer specifiek sociale identiteit. Identiteit is een heel ruim begrip. Het kan gezien worden als een antwoord op de vragen: "Wie ben ik?" en "Hoe ben ik?" (Vincke J., 2004). Het brengt orde in de vele sociale relaties die we aangaan en de gevoelens die we daarbij gewaar worden. Identiteit is ontstaan vanuit het woord 'identiek' (Lawler S., 2008). Identiteit hangt dus af van de verschillen en gelijkenissen die mensen hebben met anderen. Lawler ziet identiteit als tweedelig.

Langs de ene kant heeft ieder mens een gedeelde identiteit of groepsidentiteit (Lawler S., 2008). Dit is de identiteit die ontstaat op basis van wat men deelt met anderen. Iedereen identificeert zich met meer dan één groep. Soms staan deze identiteiten in interactie met elkaar. Zo is de genderidentiteit van een zwarte vrouw, niet hetzelfde als de identiteit van een blanke vrouw, met andere woorden: geslacht en huidskleur staan met elkaar in interactie. Soms wordt identiteit ook gevormd op basis van een groep waar men geen deel van uitmaakt. Zo wordt de identiteit van allochtonen vaak gevormd doordat ze geen deel uitmaken van de groep van autochtonen (Van den Bossche G. & Zemni S., 2010). Allochtonen worden gezien als alles wat autochtonen niet zijn en de groepen worden tegen elkaar afgezet. Allochtonen en autochtonen worden dus gezien als tegengestelden. Dit deel van identiteit dat afhangt van het lidmaatschap van groepen wordt ook wel de sociale identiteit genoemd (Thienpont K. & Poels K., 2002). Het zelfbeeld van een individu hangt sterk samen met de sociale identiteit, het individu krijgt hierdoor namelijk

ondersteuning voor wat hij of zij zegt of doet. Onzekerheid wordt dus verminderd op basis van de sociale identiteit en een individu krijgt meer zelfvertrouwen en stabiliteit.

Langs de andere kant wordt identiteit ook gevormd rond kenmerken die ons onderscheiden van anderen, die ons uniek maken (Lawler S., 2008). Niemand heeft helemaal hetzelfde leven, daardoor heeft niemand dezelfde identiteit. Vaak wordt dit unieke deel van de identiteit gezien als los van de sociale wereld, los van de omgeving. Maar dit blijkt niet te kloppen, ook dit unieke deel hangt sterk samen met de sociale relaties die mensen opbouwen. We kunnen dus zeggen dat identiteit wordt gevormd tussen personen, eerder dan persoonlijk, binnen één persoon. Identiteit wordt namelijk getoets aan andere individuen in de omgeving (Thienpont K. & Poels K., 2002).

Een individu wordt niet geboren met een identiteit maar moet deze verwerven (Thienpont K. & Poels K., 2002). Het is noodzakelijk dat een individu communicatiemogelijkheden heeft voor die verwerving. De identiteit is een continu proces van definiëring (Jenkins, 2008). Ook is het belangrijk te begrijpen dat een identiteit geen ding is dat je hebt of niet hebt. Een identiteit is een continu veranderend iets dat gezien kan worden als een proces.

Barth gelooft dat etnische verschillen constant opnieuw gecreëerd worden (Barth, 1969; Jenkins, 2008). Volgens hem bestaan er mechanismen die zorgen dat sociale categorieën behouden blijven. Mensen geloven dat etnische verschillen er altijd geweest zijn en altijd zullen bestaan en daarom worden ze steeds opnieuw bevestigd. Dit proces gebeurt onafhankelijk van de mensen die deel uitmaken van etnische collectieven. Het is dus mogelijk dat de identiteit van die mensen verandert maar toch blijft het beeld van etnische groepen hetzelfde omdat dit steeds opnieuw geconstrueerd wordt. Gedeelde algemene kennis, gezond verstand en gedrag moeten dus gezien worden als manieren om categorieën te laten blijven bestaan. Een voorbeeld hiervan is de Latijns-Amerikaanse cultuur. Iedereen neemt aan dat ze bestaat, het maakt niet uit wie de Latijns-Amerikanen zijn die de cultuur uitmaken want de cultuur of categorie bestaat onafhankelijk van de eigen leden. Het is mogelijk dat etnische identiteiten veranderen hoewel dit heel moeizaam gebeurt. Mensen gaan de werkelijkheid zo selecteren om ervoor te zorgen dat een beeld van een groep stabiel blijft. Een voorbeeld hiervan zou zijn dat wanneer men een Latijns-Amerikaan ontmoet die niet houdt van feesten en dansen, die als een uitzondering wordt gezien en niet als een typisch voorbeeld voor de Latijns-Amerikaanse cultuur om zo het beeld van de Latijns-Amerikaanse cultuur als feest- en danscultuur te laten bestaan.

Een identiteit is iets dat geconstrueerd wordt door mensen. Dit idee is ingebed in de traditie van het symbolisch interactionisme (Hewitt, 2007). Het symbolisch interactionisme gaat ervan uit dat de werkelijkheid geconstueerd wordt door de mensen die de werkelijkheid zien en erin leven. De

werkelijkheid is niet iets dat gewoonweg bestaat en ontdekt moet worden maar is iets dat gecreëerd wordt door ons allemaal op het moment dat we leven. Ook de identiteit is iets dat we zelf construeren.

Dit is ook wat Cooley reeds aangaf bij het verwijzen naar een looking-glass self (Cooley, 1922; Vincke J., 2004). De looking-glass self ontstaat uit interactie met anderen en wordt opgebouwd in drie stappen. In een eerste stap vormen we ons een beeld van hoe we bij anderen overkomen, met andere woorden, wat anderen van ons denken. Deze veronderstellingen worden in een tweede stap geïnterpreteerd, zodat we ons een beeld vormen van de manier waarop we door anderen geëvalueerd worden. In een derde stap bouwen we dan zelf een beeld op van onszelf aan de hand van hoe we denken dat anderen over ons denken.

Mead noemt identiteit het self van een individu, het zelfbewustzijn van een persoon (1934; Vincke J., 2004). Dat zelfbewustzijn wordt gevormd doordat een persoon zichzelf als object gaat zien. Dit doet een persoon door zichzelf te bekijken vanuit de positie van de andere. Hij bekijkt zichzelf eerst als een object, voor het een subject kan zijn. De totstandkoming van dat zelfbewustzijn gebeurt niet door introspectie maar is een sociaal proces. Het zelfbewustzijn bestaat uit verschillende delen, bijvoorbeeld: ik als moeder, ik als verpleegkundige en ik als dochter van. Het is nodig dat die verschillende delen zo goed mogelijk geïntegreerd zijn. Dit geldt ook voor de sociale identiteit, als migranten aankomen in een nieuw land is het dus heel belangrijk dat ze hun nieuwe sociale identiteit gaan integreren met de andere delen van hun identiteit. Dit kan een hele tijd in beslag nemen.

In de sociale psychologie wordt identiteit ook wel eens zelf-schema genoemd (Vonk R., 2001). Zo'n zelf-schema wordt gebruikt om informatie over onszelf te verwerken. Verschillende kenmerken van deze zelf-schema's blijken uitermate relevant te zijn voor het thema van mijn onderzoek:

- Een zelf-schema wordt sterker als iemand tot een minderheid behoort (Vonk R., 2001). Dit betekent concreet dat allochtonen zich sterker met hun minderheidsgroep zullen identificeren dan dat autochtonen dat doen met de meerderheidsgroep.
- Een persoon die zelf-schematisch is voor een bepaald kenmerk zal dat kenmerk snel noemen wanneer gevraagd wordt naar een beschrijving van zichzelf (Vonk R., 2001). Informatie die erop wijst dat de persoon dit kenmerk niet bezit zal niet snel geaccepteerd worden.
- Personen die hun zelfbeeld ophangen aan één bepaalde rol, raken in grote problemen wanneer die rol in het gedrang komt (Vonk R., 2001). Ze hebben dan geen ander 'zelf' waaraan ze hun zelfwaardering kunnen ontlenuen, met als gevolg dat de kans groot is dat ze depressief worden.

- Toekomstige zelfen of possible selves kunnen onze doelstellingen en ons gedrag vandaag beïnvloeden (Vonk R., 2001). Het is belangrijk dat personen leren meerdere toekomstige zelfen te onderscheiden. Dit is beter voor hun emotionele welzijn want als één van hun toekomstperspectieven faalt hebben ze nog alternatieven achter de hand.

3.2 Een netwerk van mensen om de migrant heen

Het sociaal netwerk van een persoon is belangrijk voor de opbouw van een sociale identiteit en het zelfbeeld (Granovetter, 1973). Dat sociaal netwerk bestaat uit alle personen waarmee iemand contact heeft. Die contacten gaan van intieme partnerrelaties tot verre kennissen. Een sociale identiteit en andere mensen om je heen hebben is belangrijk. Ten eerste heb je het nodig om je ergens thuis te voelen. Je voelt je gesteund door vrienden en kunt je bij elkaar ontspannen. Anderzijds heeft een sociaal netwerk ook nog andere voordelen. Er bestaat een onderscheid tussen sterke – wanneer er reeds lang een emotioneel intense vriendschap bestaat – en zwakke banden – mensen die elkaar maar oppervlakkig kennen. Mensen verbonden door sterke banden delen vaak vrienden. Informatie wordt nochtans efficiënter - over meer personen en grotere afstand - verspreid via zwakke banden dan via sterke banden. Mensen met zwakke banden circuleren vaak in verschillende middens en zullen meer toegang hebben tot info van verschillende aard. Voor migranten kan die informatie betrekking hebben op hoe een betaalbare woonst te vinden, waar een werkplek vrijkomt of hoe je het snelst aan papieren geraakt.

Eén van de mechanismen werkzaam in sociale netwerken is sociale controle. Mijn onderzoek zal zeker een aanvulling kunnen leveren op huidige theorieën hierover. House definieert sociale controle als de manieren waarop sociale integratie en sociale netwerken het gedrag, de gedachten en gevoelens van individuen kan controleren of beïnvloeden (1988). Zo kunnen een huwelijk, de ouders van een persoon, religieuze verbondenheid en tewerkstelling zorgen voor een set van controlemechanismen voor individueel gedrag. Hoe hechter, compacter en homogener een migrantennetwerk is, hoe groter ook de sociale controle van de gemeenschap (Nauck B., 2001). Er bestaat nochtans een intergenerationele trend naar meer intercultureel contact en minder segregatie bij een volgende generatie tegenover de vorige. Voorgaande generaties zijn dus vaker georiënteerd naar de etnische gemeenschap dan latere generaties. Hiermee hangt samen dat de kracht van sociale controle afneemt, naarmate meer generaties migranten passeren. Volgens Umberson bestaan er twee vormen van sociale controle (1987). Ten eerste beschrijft hij de indirecte vorm van sociale controle. Dit gaat over soorten van zelfregulatie waarbij een individu rekening houdt met sociale waarden en normen. Het individu controleert zichzelf en hoeft daarvoor niet aangesproken te worden door andere personen. Een tweede vorm van sociale controle noemt hij de directe vorm van sociale controle. Hierbij wordt een persoon verplicht of aangeraden zich op een bepaalde manier

te gedragen. Mijn onderzoek kan voor een aanvulling van deze theorie zorgen. Zo kan bijvoorbeeld worden nagegaan of sociale controle sterk aanwezig is bij Latijns-Amerikaanse migranten in Gent en of deze sociale controle vooral indirect of direct gebeurt. Is de groep Latijns-Amerikaanse migranten groot genoeg om te zorgen voor een effect van sociale controle? Of voelen Latijns-Amerikanen zich niet 'gecontroleerd' door anderen omdat ze met zo weinig zijn?

Een belangrijke vraag hieromtrent die aan de hand van dit onderzoek opgelost kan worden is de vraag of er een verschil is tussen kleine migrantengroepen en grote migrantengroepen inzake de opbouw van een sociale identiteit? Is het zo dat zoals de theorieën van sociale controle aangeven, de sociale controle groter is in kleine migrantengroepen? Welke vorm van sociale controle wordt vooral toegepast bij Latijns-Amerikanen in Gent, is dat de directe of de indirecte sociale controle?

Ook de sociale netwerkenanalyse is relevant als kader voor mijn onderzoek (Hooghe et al., 2008). Volgens deze benadering volgt migratie reeds gevormde migratienetwerken (Colleyer, 2005; Nannestad, Svendsen, & Svendsen, 2008; Poros, 2008; White & Ryan, 2008). De kosten en risico's van migratie dalen naargelang de graad van ontwikkelde netwerken. De voordelen van een reeds gevormd netwerk bij aankomst in het land van bestemming komen overeen met de voordelen van zwakke banden die Granovetter aanhaalt (1973). Kettingmigratie gebeurt steeds in drie stappen: eerste migreren pioniers, dan volgt werkmigratie en later migreren de families (Haug S., 2008). Voor de pioniers zijn de kosten en risico's veel hoger dan voor de laatste migrerende families omdat overdracht van sociaal en andere soorten kapitaal makkelijker wordt. Dit blijkt niet volledig te kloppen want als migranten enkel zouden migreren naar landen met een al aanwezig netwerk dan zou migratie nooit veranderen van koers en dat blijkt wel het geval te zijn (Hooghe et al, 2008). Een andere benadering binnen de sociale netwerkenanalyse is de theorie van de cumulatieve causatie. Deze geeft een andere verklaring voor kettingmigratie. Ze zegt dat de groei van netwerken ervoor zorgt dat migratie progressief toeneemt over de tijd doordat de achterblijvers ook gemotiveerd worden te migreren, door onder andere een daling in productiviteit bij de zendlanden en doordat een etikettering van jobs als migrantenjobs ervoor zorgt dat er een nog grotere vraag naar migranten ontstaat in de gastlanden.

Bij aankomst in een nieuw land beginnen vele migranten aan de opbouw van interculturele vriendschappen. Deze blijken afhankelijk te zijn van verschillende factoren (Gareis, 1995; Young Yun Kim, 2001). Migranten voelen zich beter als ze dichte banden hebben met het gastland en als ze dichte vriendschapsbanden ontwikkelen met autochtonen (Young Yun Kim, 2001). Deze banden zijn ook belangrijk voor het vergemakkelijken van aanpassing. Toch blijkt het meestal moeilijk te zijn om diepe vriendschappen uit te bouwen met autochtonen. Dit zorgt ervoor dat migranten zich isoleren, zich terugtrekken in de private wereld en bij voorkeur samentroepen met mensen van dezelfde afkomst.

Interactie met mensen van dezelfde afkomst kan heel belangrijk zijn om dezelfde problemen te voorkomen en dezelfde gevoelens te delen. Maar er zijn ook nadelen aan eenzijdig contact met mensen van dezelfde afkomst. Het kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat een persoon niet of trager integreert. Dit kan zich uiten in het niet spreken van de belangrijkste taal in het gastland. Een sterke status van de herkomsttaal in de migrantengemeenschap, een groot aantal taalgebruikers en institutionele steun voor een vreemde etnische taal werken vertragend voor integratie in een nieuwe omgeving. Andere factoren die het vormen van interculturele vriendschappen beïnvloeden, zijn:

- Maatschappelijke Cultuur

Het verschil tussen individualistische en collectivistische culturen kan een barrière zijn voor het vormen van vriendschappen (Gareis, 1995). Er kunnen ook verschillen op individueel vlak zijn. Voor bepaalde personen ligt de cultuur verder van hun eigen cultuur af dan voor andere. Dit hangt af van de persoonlijke levenswijze van een individu die op haar beurt ook beïnvloedt wordt door de maatschappelijke cultuur. Etnische afstand hangt af van verschil in culturele, raciale, linguïstische, nationale en religieuze achtergrond. Het vormen van interculturele vriendschappen is mogelijk al naargelang de combinatiemogelijkheid van waarden van beide samenlevingen.

- Persoonlijkheid

Als een persoon zich cultureel sterk met het thuisland identificeert kan dit ervoor zorgen dat meer van zijn energie naar de eigen cultuur gaat (Gareis, 1995). Soortgelijke levensstijl kan de vorming van verschillende groepen verklaren. Zo zullen artiesten, intellectuelen, ... elkaar vinden. Empathie, geduld, flexibiliteit, een brede categorisatie, tolerantie van ambiguïteit, een gevoel van wereldburgerschap, voorbereiding op verandering, extravertie, eerlijkheid en gevoel voor humor zijn allen eigenschappen die interculturele vriendschappen vergemakkelijken. Een goede startpositie voor interculturele vriendschap is een open en creatieve migrant met een stabiel zelfbeeld en een hoge graad van gevoeligheid ten opzichte van anderen.

- Zelfvertrouwen

Het vormen van interculturele vriendschappen is gemakkelijker als mensen in zichzelf geloven. Dit zorgt ervoor dat de onzekerheid voor een interactie daalt (Gareis, 1995). Zelfvertrouwen, vreugde en trots op wat ze kunnen is bevorderend maar te veel van deze eigenschappen heeft dan weer een omgekeerd effect. Als het land van herkomst in een slecht licht staat in het gastland kan een migrant defensief of chauvinistisch lijken.

- Vriendschapselementen

Vaak missen migranten intense en langdurige vriendschappen in hun gastland (Gareis, 1995). Vriendschappen worden ook vooral gevormd tussen gelijkende mensen en dit kan een mogelijk probleem zijn voor interculturele vriendschappen. Toch kunnen mensen overeenkomsten hebben die culturen overstijgen.

- Verwachtingen

Mensen op zoek naar intercultureel contact zullen meer vriendschappen ontwikkelen dan mensen die niet op zoek zijn naar intercultureel contact (Gareis, 1995). Veel hangt af van de ingesteldheid en verwachtingen van de migrant over de ontwikkelingsfasen, motivaties en uitkomsten van een vriendschap.

- Culturele kennis van de gastcultuur

Hoe meer een migrant bekend is met de elementen van de gastcultuur, hoe meer dat de vorming van interculturele vriendschappen vergemakkelijkt (Gareis 1995). Met de diepe cultuur worden de verborgen veronderstellingen van de gastcultuur bedoeld. Op deze manier verminderen misverstanden en verbeteren interpersoonlijke interacties.

- Communicatieve vaardigheden

Bij verbale communicatie is vooral kennis van de taal van het gastland belangrijk, bij non-verbale communicatie ligt de nadruk op feedback en expressiviteit in gesprekken. Hiervoor is het nodig dat een migrant leert denken als de leden van de nieuwe omgeving (Young Yun Kim, 2001). Het is goed voor de vorming van interculturele vriendschappen als een migrant de regels en gewoontes van communicaties in de gastcultuur kent (Gareis, 1995). Het moeilijkste om te leren is het begrijpen van grappen, humor, satire, metaforen, ... Dit wijst op een diep begrip van de nieuwe taal (Young Yun Kim, 2001).

- Externe variabelen

Socio-economische status (SES), onderwijsniveau, stads- of plattelandsachtergrond en geslacht spelen ook een rol in de vorming van interculturele vriendschappen (Gareis, 1995). Mensen met een hoge SES, een hoog onderwijsniveau, een stadsachtergrond en het vrouwelijke geslacht hebben een voordeel ten opzichte van hun tegenpolen. Deze factoren zijn relatief minder belangrijk dan voorgenoemde factoren.

- Nabijheid

Het is gemakkelijker interculturele vriendschappen te leggen als men vaak in aanraking komt met mensen met een andere culturele achtergrond dan wanneer dit niet het geval is (Gareis, 1995). Zo blijkt dat studenten die in een internationale omgeving verblijven meer contacten leggen met andere internationale studenten dan met burgers.

- Chemie

Deze factor ligt buiten de controle van beide partijen van een vriendschapsrelatie (Gareis, 1995). Het is ook moeilijk te meten. Concreet hebben we het hier over de wederzijdse aantrekkingskracht en sympathie die spontaan kan bestaan tussen twee mensen.

In dit onderzoek zal duidelijk worden welke van bovenstaande factoren belangrijk zijn voor Latijns-Amerikanen bij het selecteren van vrienden (Gareis, 1995). Heeft een Latijns-Amerikaanse migrant vooral contact met andere Latijns-Amerikanen, Belgen of migranten van een andere afkomst en wat zijn de redenen daarvoor? Is het waar dat Latijns-Amerikanen die langer in België wonen meer Belgische contacten hebben dan Latijns-Amerikanen die nog maar net in België wonen? Welke argumenten halen Latijns-Amerikaanse migranten aan voor het behouden of vermijden van bepaalde vriendschappen? Migrantengaan in vriendschappen op zoek naar heel verschillende dingen. Waarop leggen ze de grootste nadruk? Er wordt een uitgebreid overzicht gegeven van alle voor- en nadelen die Latijns-Amerikanen aanhalen voor vriendschappen met Belgen, Latijns-Amerikaanse migranten en migranten van andere nationaliteiten in hoofdstuk 5.4.

Als we naar bovenstaande factoren kijken uit de studie van Gareis (1995) lijken migranten met een Belgische partner een voorsprong te hebben op andere migranten op een aantal criteria zoals culturele kennis van de gastcultuur, communicatieve vaardigheden of nabijheid. Welke is de invloed van een Belgische partner op de sociale contacten van de Latijns-Amerikaanse migrant? Is het zo dat migranten met een Belgische partner gemakkelijker een nieuwe sociale identiteit opbouwen in België en dat die identiteit meer gericht is naar Belgen toe? Zijn de vrienden van een migrant steeds vrienden die hij via de Belgische partner heeft leren kennen? Wat is het verschil met migranten die geen Belgische partner hebben? Een antwoord op basis van mijn onderzoek vindt u in hoofdstuk 5.7.1.

3.3 Fasering voor de opbouw van een sociale identiteit

Een nieuwe sociale identiteit vormt een migrant niet van vandaag op morgen. Doorgaans heeft een migrant tijd nodig om nieuwe contacten op te bouwen en zijn plaats te vinden in een nieuwe samenleving. Sociale identiteit is constant in beweging met elke persoon die iemand leert kennen.

Dit proces, van een eigen plaats zoeken in een nieuwe samenleving, wordt ook wel acculturatie genoemd. Acculturatietheorieën zijn ook zeker van belang bij het uitwerken van een antwoord op mijn onderzoeksvraag. Acculturatie bestaat uit twee gelijktijdige processen (Schwartz, Pantin, Sullivan, Prado, & Szapocznik, 2006). Ten eerste is er deculturatie waarmee men bedoelt dat men de thuiscultuur geleidelijk verliest. Daarnaast is er ook inculturatie en dat staat voor overnemen van de nieuwe cultuur. Deze definitie van acculturatie weerspiegelt een bidimensionele visie, want zowel de aanpassing aan de nieuwe cultuur als het behoud van de thuiscultuur worden onderzocht (van de Vijver & Phalet, 2004). Voordien gebruikte men vooral een unidimensioneel model van acculturatie dat enkel de overname van de nieuwe cultuur bekeek. Maar deze visie is fout gebleken. Migrantten verliezen vaak een deel van hun moedercultuur om gebruik te maken van hun nieuwe omgeving over te nemen en zweven tussen twee culturen in. Door deculturatie wordt ruimte gemaakt voor inculturatie.

Het acculturatieproces verloopt voor elke migrant verschillend en er werd een classificatie van de verschillende uitkomsten van dit proces uitgedacht (Nauck, 2001; Berry, 1997). De vier mogelijke uitkomsten zijn:

- integratie (het behouden van de eigen cultuur en contact zoeken met de nieuwe cultuur),
- assimilatie (het opgeven van de eigen cultuur en lid worden van de nieuwe cultuur),
- segregatie (het behouden van de eigen cultuur en weinig contact zoeken met de nieuwe cultuur) en
- marginalisering (contact met geen van beide culturen).

Uiteraard hangt de uitkomst en de vlotheid van het acculturatieproces samen met de omgeving van een migrant. De omgeving kan ervoor zorgen dat een acculturatieproces heel vlot verloopt, maar kan er ook voor zorgen dat er veel hindernissen op de weg liggen. Deze hindernissen noemt Berry de acculturatieve stress van een migrant (Berry et al., 1987). Acculturatieve stress ontstaat dus vanuit stressfactoren bij het acculturatieproces. Verschillende factoren voorspellen een lagere acculturatieve stress: contact met mensen uit de thuiscultuur, een thuiscultuur die minder ver afdijt van de nieuwe cultuur, een vrijwillige, niet-verplichte migratie, een betere taalkennis, een hoger onderwijsniveau, een sterke wil tot integratie en

een positieve visie van de nieuwe samenleving op acculturatie (Walsh, Shulman, & Maurer, 2008; Berry et al., 1987).

Het is voor mijn onderzoek interessant de acculturatietheorieën in het achterhoofd te houden om op die manier de opbouw van een nieuwe sociale identiteit te linken aan processen van deculturatie en inculturatie. Is het zo dat wanneer een migrant verder vordert in het proces van inculturatie, de migrant ook eerder gaat kiezen voor Belgische vrienden?

Verder kan de nieuwe sociale identiteit ook vergeleken worden met de vier mogelijke uitkomsten van acculturatie (Nauck, 2001; Berry 1997). Net zoals acculturatie niet van de ene dag op de andere gebeurt, wordt ook een nieuwe sociale identiteit niet van vandaag op morgen gevormd. Welke fasen doorloopt een Latijns-Amerikaanse migrant om een nieuwe sociale identiteit op te bouwen? Een uitgebreid overzicht van de fasen die uit mijn onderzoek naar voren kwamen staat beschreven in hoofdstukken 5.2, 5.3, 5.4 en 5.5.

Bij een veranderende sociale identiteit en een vorderend inculturatieproces kunnen we ons afvragen welke de invloed is van het eerste contact in België op de toekomstige contacten van Latijns-Amerikaanse migranten. Blijven Latijns-Amerikaanse migranten na hun eerste contact steeds weer aan dezelfde personen vasthangen of hebben de eerste contacten die een migrant legt geen blijvende invloed op hun sociale identiteit? Een antwoord op deze vragen staat geformuleerd in hoofdstuk 5.7.2.

4. Methoden

4.1 Een kwalitatief onderzoek als basis

Aan de hand van diepte-interviews zal een antwoord op de onderzoeksvraag worden gezocht. De respondenten werden gevonden door het opzetten van een sneeuwbalsteekproef en zijn allemaal Latijns-Amerikaanse migranten, in Latijns-Amerika geboren en naar hier verhuisd, die wonen in het Gentse: Eerste generatie Latijns-Amerikaanse migranten dus. Er werd niet afgegaan op nationaliteit. Dit omdat mensen die niet in België geboren zijn toch de Belgische nationaliteit kunnen verkrijgen na een tijdje in België verbleven te hebben. Ook hebben drie van mijn respondenten de Belgische nationaliteit door geboorte omdat één van hun ouders Belg is. Eerder dan op nationaliteit werd bij het selecteren van de respondenten dus afgegaan op het geboorteland.

De eerste interviews gingen van start in juli 2010. In oktober 2010 werd de eerste interviewronde afgerond en er volgde een analyseronde. Van hieruit werden vragen aangepast en andere focussen gelegd in de interviews. Een volgende interviewronde ben ik begonnen in december 2010. Deze werd afgerond in april 2011.

Er is bewust gekozen voor een kwalitatieve aanpak van de onderzoeksvraag. Eerst en vooral werd ik in deze richting gestuurd door mijn onderzoeksvraag. De constructie van sociale relaties en identiteit is moeilijk meetbaar met een vragenlijst. Het gaat dan ook niet enkel om het aantal vrienden dat iemand heeft of van welke groepen iemand zich lid voelt maar ook om de betekenis en het belang dat een migrant aan zijn sociale identiteit hecht. Voordat respondenten deze dingen gaan blootgeven is reeds een hele weg van vertrouwensopbouw afgelegd. Onder meer omwille van dit gegeven werden bij sommige respondenten twee interviews afgenomen. Over het algemeen had ik wel het gevoel dat respondenten bij mij op hun gemak waren en openlijk konden praten. Dit vertrouwen heb ik volgens mij vooral gewonnen door zelf heel open te zijn, vooroordelen of stereotypen te vermijden en geen dwingende taal te gebruiken. Dat is nodig dat in interviews kan doorgevraagd worden naar de kern van iemands gevoel of beleving, een bepaalde vriendschapsband, familierelatie of zelfbeeld. Identiteiten en vriendschappen kunnen verschillende inhoud, dimensies en intensiteiten hebben waardoor het onmogelijk wordt om ze voor te stellen als een variabele met een beperkt aantal waarden. Nuances, intonatie en ook non-verbale communicatie zijn belangrijk. De uitdrukking ‘een beeld zegt meer dan 1000 woorden’ is hier dan ook op zijn plaats. Bij een diepte-interview heeft de onderzoeker de mogelijkheid om ook niet-woordelijke uitdrukkingen in de analyse op te nemen en in rekening te brengen.

Kwalitatief onderzoek zorgt er ook voor dat ruimte wordt gelaten voor onverwachte antwoorden en dat deze antwoorden ook een plaats krijgen in het onderzoek. Terwijl aan een categorie “andere” in kwantitatief onderzoek, weinig aandacht wordt gegeven. In kwalitatief onderzoek wordt met onverwachte antwoorden actief omgesprongen en antwoorden van respondenten kunnen zelfs een invloed hebben op de gang van het onderzoek. Ik heb ook telkens aan respondenten gevraagd of ze zelf nog dachten dat ik nog andere vragen moest stellen, daarop kreeg ik veel respons en daar heb ik heel veel aan gehad.

Kwalitatief onderzoek laat de onderzoeker toe in verschillende interviewrondes te werken en de vragen na een eerste analyseronde bij te werken. Na een aantal interviews kan een analysemoment worden ingelast. Op zo’n moment wordt dan gekeken waar verdieping wenselijk is en welke vragen nog onbeantwoord zijn gebleven. Dit is ook één van de redenen waarom verschillende respondenten een tweede keer werden geïnterviewd.

Een laatste goede reden voor kwalitatief onderzoek is dat de diepte-interviews bij respondenten thuis kunnen doorgaan. Op deze manier krijgt de onderzoeker ook een zicht op de thuissituatie en de ganse leefwereld van een respondent en ook deze informatie kan, net als de non-verbale communicatie gebruikt worden in de analyse.

Een kwantitatieve benadering zou voor de onderzoeksvraag van weinig nut zijn. De bedoeling van dit onderzoek is namelijk niet om een representatief beeld te geven van de Latijns-Amerikaanse populatie van de stad Gent maar eerder om processen en betekenissen bloot te leggen die een invloed hebben op de identiteitsvorming van Latijns-Amerikaanse migranten bij aankomst in het land van bestemming.

4.2 Op zoek naar Latijns-Amerikanen in Gent

Hoe ziet de Latijns-Amerikaanse populatie van Gent eruit? Op 1 januari 2010 woonden er in Gent in totaal 636 Latijns-Amerikanen (Stad Gent, 2011). Hiervan waren 152 van Braziliaanse afkomst, wat wil zeggen dat er 484 Spaanstalige Latijns-Amerikanen in Gent verbleven. De Brazilianen heb ik bewust niet in mijn studie opgenomen om twee redenen. De eerste reden is een praktische reden. De interviews zijn grotendeels in het Spaans afgenomen en het beetje Portugees dat ik spreek is niet voldoende om diepgaande gesprekken te voeren. Daarom heb ik beslist de Brazilianen buiten beschouwing te laten. Ik meen dat ik de juiste beslissing heb genomen omdat ik gemerkt heb bij de mensen die ik wel geïnterviewd heb dat het niveau van Nederlands in de meeste gevallen niet hoog genoeg is voor de afname van een interview. Waarschijnlijk zou een interview in het Nederlands om dezelfde reden ook niet gelukt zijn met Brazilianen. Anderzijds is het ook zo dat Brazilianen op geen enkel moment ter sprake gekomen zijn tijdens de interviews, dit wijst erop dat zij niet van belang zijn voor de vorming van een sociale identiteit bij Spaanstalige Latijns-Amerikanen. Wanneer u verder in dit verslag Latijns-Amerikanen leest, bedoel ik enkel Spaanstalige Latijns-Amerikanen.

Wie zijn dan de 484 Spaanstalige Latijns-Amerikanen die in Gent verblijven? Deze groep is ongeveer gelijk verdeeld naar gender met 47 % vrouwen en 53 % mannen (Stad Gent, 2011). De grootste nationaliteitsgroepen zijn de Colombianen, Chilenen, Dominicanen en Mexicanen. Middelgrote nationaliteitsgroepen zijn de Argentijnen, Cubanen, Ecuadorianen en Venezolanen. Nationaliteiten die maar miniem aanwezig zijn in Gent zijn Hondurezen, Nicaraguanen, Paraguayanen en Uruguayanen.

De Amerikaanse bevolking in Gent groeit heel snel (Stad Gent, 2011). Ze is verdubbeld tussen 1990 en 2010. Dit zijn cijfers voor heel Amerika, dus ook mensen uit de Verenigde Staten van Amerika, Brazilië en Canada zijn in deze statistieken opgenomen. Meer specifieke statistieken waren spijtig genoeg niet beschikbaar. Hoewel veel nieuwe Amerikanen aankwamen in 2010 (276 om precies te zijn), zijn er in dat jaar ook een groot aantal geëmigreerd (138). We kunnen ervan uitgaan dat dit komt door het grote aantal studenten dat vanuit Amerika in Gent komt studeren. In 2010 waren dit er zo'n 123 uit heel Amerika (waarvan 63 Spaanstalige Latijns-Amerikanen), deze studenten komen voor een jaar of voor een hele studieloopbaan. Op het moment dat hun studies afgelopen zijn en ze geen job hebben gevonden in België zijn ze niet meer welkom. Vandaar de hoge immigratie en emigratiecijfers. Een andere reden voor deze

immigratie en emigratiecijfers is dat ze enkel gaan over Gent. Wanneer een migrant in een andere gemeente gaat wonen, komt hij al bij de emigratiecijfers terecht. Naast de grote groep studenten is er ook een grote groep Amerikanen die hier komen wonen op basis van gezinshereniging, samenwoning of adoptie. Dit was een groep van 95 migranten uit heel Amerika in 2010. Van deze groep kwamen er 54 uit Spaanstalig Latijns-Amerika. Ook bij deze groep is er emigratie terug naar het moederland, maar deze is minder talrijk dan bij de studenten.

Latijns-Amerikanen wonen dus vooral in Gent omwille van familiale redenen. Dit zag ik ook terug bij mijn respondenten. Vijf respondenten zijn naar België gekomen omwille van een Belgische partner. Drie van hen zijn in België beland door een Belgische vader en nog eens drie verhuisden naar België omdat er reeds familieleden van hen in België woonden. De overblijvende respondent is naar België gekomen als politiek vluchteling.

Met een sneeuwbalsteekproef ben ik op zoek gegaan naar de meest gepaste respondenten om mee te werken aan mijn onderzoek. Me bewust van de gevaren van een sneeuwbalsteekproef begon ik met vier respondenten die elkaar niet kenden om zo op zoek te gaan naar andere respondenten uit vier verschillende contactcirkels rond hen heen. Leticia heb ik leren kennen op de tram. Ik hoorde haar Spaans spreken en ben op haar afgestapt. Ze stond direct open en was heel enthousiast om mee te werken aan mijn onderzoek en heeft mij later heel erg vooruitgeholpen bij de zoektocht naar andere Latijns-Amerikanen. Een tweede contact was Carlos, hem heb ik leren kennen tijdens de wereldbeker voetbal. Als trotse Argentijn stond hij te supporteren voor zijn nationale ploeg op het Sint-Baafsplein. Hij bleek een heel goed contact te zijn en een sleutelcontact voor vele Latijns-Amerikanen, als ik vroeg naar de vriendschappen aan andere respondenten kwam hij heel vaak als goede vriend naar voren. Een derde contact vond ik met Ana. Zij heeft samen met een vriend van mij Nederlandse les gevolgd en zo ben ik met haar in contact gekomen. Een vierde contact had ik via Robert, hem heb ik leren kennen via een sportclub. Met deze vier onafhankelijke contacten heb ik mijn zoektocht verder gezet. Ik merkte dat de meeste van mijn respondenten gemakkelijk andere respondenten aanreikten. Behalve Robert heeft iedereen mij kunnen helpen nieuwe respondenten te contacteren. Eerst vroeg ik mijn respondenten zelf te bellen naar een nieuwe potentiële respondent en hen voor te stellen mee te werken aan het onderzoek. Zo kreeg ik meestal de telefoonnummer van nieuwe mensen. Die belde ik dan op en probeerde aan de telefoon zo veel mogelijk vertrouwen te creëren. Ik merkte dat mijn respondenten heel positief waren over mij, want op het moment dat ik nieuwe respondenten contacteerde waren ze één voor één heel enthousiast om een interview met mij te doen. Nadat we telefonisch een afspraak gemaakt hadden, spraken we meestal bij de nieuwe respondent thuis af. Daar investeerde ik eerst wat tijd in de vertrouwensrelatie, zo werden de respondent en ikzelf gewend aan elkaars gezelschap en kwam ik al wat te weten over het

levensverhaal van de respondent en vertelde ik de respondent wat achtergrondinformatie over mijn onderzoek. Na het tekenen van de informed consent begonnen we dan aan het echte interview. Bij dat informed consent kwam ook de anonimiteit ter sprake. Ik sprak met de respondenten af dat ze zelf een schuilnaam konden kiezen. Het zijn deze namen die u in mijn verslag terugvindt.

Bij de zoektocht naar nieuwe contacten heb ik steeds gezocht naar andere visies door zo veel mogelijk diversiteit in mijn steekproef toe te laten. Diversiteit heb ik onder andere gezocht naar gender. Vandaar dat mijn steekproef 6 vrouwen en 6 mannen telt. Ook heb ik gezocht naar diversiteit in het hebben van een Belgische partner of niet. Zes van de respondenten heeft een Belgische partner, vijf van hen hebben geen Belgische partner. Eén van de respondenten had wel een Belgische partner bij het eerste interview en bij het tweede interview niet. In onderstaande tabel worden de respondenten naar geslacht en het hebben van een Belgische partner weergegeven.

Vrouw		Man	
Belgische partner	Geen Belgische partner	Belgische partner	Geen Belgische partner
<ul style="list-style-type: none"> • Ana • Teresa • Elizabeth 	<ul style="list-style-type: none"> • Leticia • Isamoa • Claudia 	<ul style="list-style-type: none"> • Pedro • Gregorio • Robert • Carlos (eerste interview) 	<ul style="list-style-type: none"> • Herman • Erizo • Carlos (tweede interview)

Tabel 1: Respondenten naar gender en het hebben van Belgische partner of niet.

Ook heb ik gezorgd dat de respondenten verschilden naar de duur van hun verblijf in België. De respondent die het kortst in België verblijft was hier nog maar 8 maanden op het moment van het eerste interview terwijl de respondent die al het langst in België verblijft hier al 19 jaar woont. Bij de analyse bleek de duur van het verblijf in België een belangrijke factor.

Daarnaast ben ik op zoek gegaan naar respondenten van nationaliteiten die in verschillende mate in Gent voorkwamen. Er zijn drie categorieën gemaakt naar de grootte van de nationaliteitsgroep. In de kleine nationaliteitsgroep horen mensen thuis die minder dan 10 landsgenoten hebben in Gent, hieronder tel ik Ana uit Honduras en Herman uit Nicaragua. Ook Erizo wordt bij deze groep gerekend. Hij heeft immers in Sint-Niklaas gewoond waar er heel weinig Chilenen aanwezig waren. Voor deze veronderstelling ga ik enkel voort op zijn ervaring en verhaal over Sint-Niklaas. Er zijn immers geen gedetailleerde gegevens voorhanden rond het aantal inwoners per nationaliteit in Sint-Niklaas. Zijn verhalen over de ervaringen in Sint-Niklaas zijn dan ook behandeld geworden in het licht van zijn visie op de omstandigheden in Sint-

Niklaas. Een tweede categorie is de middelgrote nationaliteitsgroep. Hier horen de Argentijnen en Ecuadorianen thuis. Zij hebben tussen 20 en 40 landsgenoten in Gent. Als laatste is er ook een categorie grote nationaliteitsgroepen, daarin zitten de Chilenen en Dominicanen met meer dan 50 nationaliteitsgenoten in Gent. Voor Erizo werden in de grote nationaliteitsgroep enkel zijn verhalen over Gent in rekening gebracht. In tabel 2 vind je de respondenten allemaal opgelijst naar de grootte van hun nationaliteitsgroep.

Kleine nationaliteitsgroep	Middelgrote nationaliteitsgroep	Grote nationaliteitsgroep
-Ana (Honduras) -Herman (Nicaragua) -Erizo in Sint-Niklaas (Chili)	-Carlos (Argentinië) -Claudia (Argentinië) -Gregorio (Ecuador)	-Leticia (Chili) -Teresa (Chili) -Elizabeth (Chili) -Erizo in Gent (Chili) -Isamoa (Chili) -Robert (Dom. Rep.)

Tabel 2: Respondenten naar grootte van nationaliteitsgroep

Hoewel de respondenten uit kleine nationaliteitsgroepen niet heel waardevol zouden zijn in een onderzoek dat representatieve resultaten nastreeft werd toch heel bewust geopteerd om respondenten van kleinere respondentengroepen in de analyse op te nemen. Het was niet makkelijk hen te vinden, maar ze hebben wel een duidelijker beeld geschept om de deelvraag rond het belang van de grote van een nationaliteitsgroep te kunnen beantwoorden. Daar konden immers respondenten uit grote nationaliteitsgroepen en kleine nationaliteitsgroepen vergeleken worden om te komen tot een besluit.

Hoewel ik de nodige maatregelen heb getroffen om een zo divers mogelijke respondentengroep te verzamelen qua geslacht, grootte van nationaliteitsgroep, leeftijd en duur van verblijf in België, blijft een sneeuwbalsteekproef niet zonder gevaar. Het is zeker mogelijk dat ik door de sneeuwbalsteekproef vooral geïntegreerde of gesegregeerde migranten heb bereikt, doordat ik via andere Latijns-Amerikanen op zoek ging. De geassimileerde of gemarginaliseerde migranten worden benadeeld door het gebruik van de sneeuwbalsteekproef. Ook dit probleem lijkt me niet onoverkomelijk. Er zijn namelijk verschillende gradaties in integratie en door die gradaties te bekijken is het mogelijk zich een beeld te vormen van geassimileerde en gemarginaliseerde migranten. Daarnaast zijn ook de vier ingangen heel nuttig geweest. Eén van de eerste contacten, Robert, heeft me niet kunnen helpen andere Latijns-Amerikanen te contacteren. Hij was op dat moment niet echt bezig met sociale contacten en gemarginaliseerd. Op deze manier is er dan toch ook de nodige diversiteit in acculturatie-uitkomsten.

4.3 Diepte-interviews als dataverzamelingstechniek

In totaal werden er 19 diepte-interviews afgenomen met een duur tussen 30 en 90 minuten. U kan de uitgetypte diepte-interviews nalezen via de cd in bijlage. De interviews werden afgenomen in twee rondes. In de eerste ronde verzamelde ik gegevens van 8 verschillende respondenten, in de tweede ronde werden 11 interviews afgenomen.

Tijdens de interviews heb ik mijn best gedaan externe factoren die een invloed konden hebben op de interviews uit te schakelen (Mortelmans D., 2007). Zo werden de interviews, op één interview na, afgenomen in het Spaans. Eén van de respondenten stond er bij het eerste interview op het interview in het Nederlands te laten verlopen, bij het tweede interview is het mij wel gelukt in het Spaans met hem te spreken. De andere respondenten voelden zich in het Spaans meer op hun gemak en konden zich beter uitdrukken dan in het Nederlands. Ook was het belangrijk dat deze regel voor alle respondenten gold, omdat op deze manier het effect van taal uitgeschakeld werd. De quotes in het hoofdstuk resultaten heb ik allemaal vertaald. Wie de oorspronkelijke quotes wil raadplegen kan mij altijd contacteren op anouk.vanderwildt@ugent.be. Ook werden de interviews steeds bij de respondenten thuis afgenomen. Dit zorgde ervoor dat de respondenten zich op veilig terrein bevonden en minder geremd waren te praten. Drie keer is het me niet gelukt om bij de respondenten thuis af te spreken. De respondenten stonden erop ergens anders af te spreken omdat dat voor hen gemakkelijker was. Op andere momenten had ik omwille van tijdsdruk geen andere keuze dan op een alternatieve locatie af te spreken. Ook heb ik er in de mate van het mogelijke voor gezorgd dat ik met de respondent alleen kon zijn.

Mijn kennis van het Spaans is zowel een voordeel als een nadeel geweest in mijn onderzoek. Ik heb Spaans geleerd op uitwisseling in Argentinië waardoor ik een Argentijns accent heb als ik Spaans spreek. Hoewel ik moeite heb gedaan om zo neutraal mogelijk te spreken, hoorden sommige respondenten dat direct. Ik probeerde vragen als: “Waar heb je Spaans geleerd?” altijd uit de weg te gaan. Langs de andere kant waren mijn kennis van het Spaans en mijn ervaringen in Argentinië ook heel handig. Op deze manier kon ik de respondenten in hun moedertaal aan het woord laten, wat zonder twijfel heeft geleid tot veel rijkere gesprekken. Anderzijds kwam ook mijn kennis over Latijns-Amerika van pas. Doordat ik mij een beeld kon vormen van het herkomstland van mijn respondenten kon ik gerichtere vragen stellen.

De interviews werden in twee rondes afgenomen waardoor ik mezelf de mogelijkheid gaf na de eerste ronde reeds een analyse te maken. Bij deze analyse vond ik dat een aantal factoren heel belangrijk waren voor het antwoord op mijn onderzoeksvraag. Op deze manier heb ik nog meer gericht respondenten kunnen contacteren. Ook werden de vragen bijgesteld, werden er gespreksthema's geschrapt of toegevoegd. In de tweede ronde heb ik alle respondenten uit de eerste ronde opnieuw geïnterviewd om hen

nog aanvullende vragen te stellen. Dit was niet altijd even makkelijk. Maar liefst vier van de acht respondenten zijn tijdens de loop van mijn onderzoek naar Latijns-Amerika gereisd voor een periode van één tot drie maanden. Toch is het mij gelukt hen op tijd terug te contacteren en zo mijn gegevens te vervolledigen. Ik heb ook vier nieuwe respondenten gezocht om zo nog meer diversiteit in mijn steekproef in te brengen. Op deze manier is het me gelukt om nog enkele vrouwen die al langer in België verblijven te vinden en om nog twee mannen met een Belgische partner te kunnen interviewen. Deze twee categorieën waren tot dan toe nog ondervertegenwoordigd in mijn steekproef.

Het verloop van het interview volgde steeds eenzelfde rode draad.

1) Kennismaking

Bij de kennismaking was het de bedoeling dat de respondent en ik aan elkaars gezelschap gewoon werden om het interview meer ontspannen te laten verlopen. Tijdens dit praatje vooraf probeerde ik vooral te praten over mijn leven in België, mijn studies en mijn onderzoek. Vragen over Latijns-Amerika of mijn kennis van het Spaans ontweek ik zo veel mogelijk om het interview niet te beïnvloeden. Wanneer respondenten echt nieuwsgierig waren, vertelde ik hen daar wat meer over aan het einde van het interview.

2) Uitleg en informed consent

Voor het interview legde ik kort even uit waarover het onderzoek ging en tekenden de proefpersonen een informed consent waarin uitgelegd stond wat mijn plannen met het interview waren. De respondenten kozen ook allemaal een schuilnaam. Je zal in dit werk dus enkel de schuilnamen van de respondenten kunnen terugvinden. Na het afronden van deze formaliteiten begonnen we aan het onderzoek. Ik had ook een kort vragenlijstje waarin ik vroeg naar enkele kwantitatieve gegevens: o.a. geboortejaar, geboorteplaats, nationaliteiten.

3) Topic list

Tijdens de interviews gebruikte ik een topic list om de respondenten in de opbouw van hun verhaal te helpen. Mijn eerste vraag was altijd hoe een respondent in België terecht gekomen was. Daarna kwamen vragen aan bod over het aanpassingsproces. Hier peilde ik naar de moeilijke en gemakkelijkere momenten voor een respondent en naar concrete gewoontes die hij of zij had moeten inruilen voor nieuwe.

4) Tabellen

Tijdens het interview gebruikte ik in een blad met vier tabellen. Door die tabellen kwam ik te weten welke de belangrijkste mensen waren voor een respondent en welke sociale contacten van minder belang waren.

Deze tabellen brachten meer duidelijkheid in het interview, zowel voor mezelf als voor de respondenten. Uiteindelijk praten we ook over de inhoud van het concept vriendschap en de verschillen tussen vriendschappen met Belgen en Latijns-Amerikaanse vriendschappen. Hier kwam ook de vraag aan bod of Latijns-Amerikanen een echte groep vormen in Gent of niet. Dit was het officieuze einde van het interview.

5) Praatje achteraf

Na het interview praatten we meestal nog wat na. Interessante informatie die uit deze gesprekken kwam heb ik vaak ook opgenomen wanneer ik de interviews heb getranscribeerd. Voor de transcriptie van een interview schreef ik steeds een korte schets van de situatie en een beschrijving van de setting van het interview. Daar kwam dan eventuele extra informatie bij die ik na het interview nog verzameld had. Deze informatie heb ik niet evenwaardig ingeschat als de transcripties. Het gaat immers om een verslag van mijn ervaring dat ik achteraf schreef, een interpretatie dus. Het heeft me wel geholpen de rest van de gegevens beter te begrijpen.

Na de eerste analyses werd de topiclist een beetje aangepast. Veel vragen bleven van belang, maar er kwamen nog enkele vragen bij die ik zou stellen aan de respondenten die ik reeds één keer geïnterviewd had en ook aan de nieuwe respondenten. De vragen die nog extra werden toegevoegd waren vooral vragen rond vriendschappen en de verschillende invullingen van vriendschappen.

5. Resultaten

Op welke manier construeren Latijns-Amerikanen die in Gent wonen hun sociale identiteit? Dat is de vraag waarop in deze studie een antwoord werd gezocht. Om die vraag te beantwoorden wordt eerst dieper ingegaan op het bredere aanpassingsproces dat Latijns-Amerikaanse migranten doormaken bij hun aankomst in België. In een eerste hoofdstuk zal beschreven worden welke de belangrijkste veranderingen zijn in het leven van Latijns-Amerikanen die net in Gent arriveren. In een tweede hoofdstuk gaan we in op het fasemodel dat uit deze studie naar voor kwam. Latijns-Amerikanen blijken drie fasen te doorlopen alvorens te komen tot een nieuwe sociale identiteit. Het fasemodel wordt verder uitgediept in het derde, vierde en vijfde hoofdstuk. De fases die aan bod komen zijn de oriëntatieperiode, de overgangperiode en de nieuwe sociale identiteit. Als zesde en laatste hoofdstuk over de resultaten van dit onderzoek worden de gevolgen van het voorgestelde model toegelicht. Meer concreet gaan we in op de gevolgen van dit model voor de impact van de Belgische partner op de vorming van een nieuwe sociale identiteit, de impact van de eerste contacten in België en van de grootte van een migrantengroep op de vorming van een nieuwe sociale identiteit.

5.1 Veranderingen bij migratie naar België

Om een beeld te krijgen van de nieuwe sociale identiteit die Latijns-Amerikanen opbouwen in Gent is het belangrijk ook de bredere context van hun migratie- en integratieproces te bekijken. We gaan hier dan ook dieper in op de belangrijkste veranderingen in het leven van de Latijns-Amerikanen bij aankomst in België.

Een eerste belangrijke verandering is de overgang van een onveilige naar een veilige samenleving. In Latijns-Amerika gebeuren er gemiddeld meer geweldplegingen dan in België. Voor sommige respondenten was dit één van de redenen om naar België te verhuizen en ook om in België te blijven. Het gaat zowel over migranten uit Midden-Amerika als uit Zuid-Amerika. Hoewel het probleem in Midden-Amerika groter is dan in Zuid-Amerika blijkt het ook voor deze laatste migranten een aanpassing. In volgende quote vertelt Ana over haar bezorgdheid over haar echtgenoot en toekomstige kinderen inzake onveiligheid in de straten van Honduras.

Quote Ana “Het is dat als ze mij overvallen op straat, ik heb dat al heel vaak meegemaakt, vele vele keren. Maar hij heeft dat nog nooit meegemaakt. En het gevoel is verschrikkelijk, het gevoel dat je verloren hebt, als je niet de rust hebt om zekerheid te hebben, dat is echt verschrikkelijk. En ik wil niet dat hij dat gevoel heeft en ook niet dat mijn kinderen zoiets moeten meemaken.”

Ana, vrouw, 25 jaar, afkomstig uit Honduras, reeds 1 jaar in België

Een andere belangrijke verandering is een ommekeer van onafhankelijk naar afhankelijk of andersom. Bij sommigen is het een verandering van afhankelijk naar onafhankelijk. Zij zijn meestal trots over het feit dat ze voor zichzelf kunnen zorgen. Het merendeel van de respondenten echter waren in hun land van herkomst onafhankelijk van ouders of partner, terwijl dat in België niet meer het geval is. Doordat ze moeilijk werk vinden of geen Nederlands kennen moeten ze vaak terugvallen op de partner of op schoonouders om in België te overleven. Dit is voor veel respondenten heel frustrerend, ook voor Teresa.

Quote Teresa “En nee, hier moet ik zeggen tegen mijn echtgenoot: ‘Oh nee, kijk, ik heb een vestje nodig, ik heb een jasje nodig, ik heb een broek nodig.’ En die dingen op mijn leeftijd, het was voor mij alsof ik moest zeggen tegen mijn papa: ‘Papa, waarom krijg ik dit niet?’ En die tijd is al lang voorbij voor mij. (Lacht) En nu moet ik dat opnieuw beginnen zeggen tegen mijn echtgenoot. Voordien ging ik het huis uit, nam ik mijn geld mee en kocht ik mijn spullen. Ik was gelukkig met mijn eigen spullen.”

Teresa, vrouw, 31 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 1 jaar en 3 maanden in België

Samenhangend hiermee is de overgang van ‘iemand zijn’ naar ‘niemand zijn’. Enkele respondenten hebben een universitair diploma in hun land van herkomst. Zij hebben een zekere status verworven in hun eigen land. Bij hun aankomst blijkt dat diploma in België niet te gelden. Sommigen hebben het geluk dat hun diploma na een tijdje gehomologeerd wordt, maar in tussentijd kunnen ze tijdelijk geen gebruik kunnen maken van iets wat vaak bloed, vlees en tranen heeft gekost. Doordat ze niet voor dezelfde jobs in aanmerking komen als Belgen, gaan ze zichzelf bekijken als minderwaardig. Dit is ook het geval bij Robert, hij was informaticus met meer dan 10 jaar ervaring in de Dominicaanse Republiek maar wordt hier benadeeld doordat zijn Nederlands niet goed genoeg is.

Quote Robert: *“De manier waarop ze je behandelen doordat je niet op dezelfde manier kan communiceren als een andere persoon. Je ziet jezelf als een nietsnut of als een persoon zonder capaciteiten, begrijp je? Dus je ziet jezelf zoals de andere persoon naar je kijkt.”*

Robert, man, 30 jaar, afkomstig uit Dominicaanse Republiek, reeds 6 maanden in België

Voor vele respondenten is het ook moeilijk te aanvaarden dat ze een uitzondering zijn in België. In hun land van herkomst waren ze niet speciaal, werd er niet anders naar hen gekeken en konden ze opgaan in de massa omdat niemand hen opmerkte. Ze waren één van de velen. In België is dat heel anders. Hier worden ze gezien als een uitzondering, een vreemdeling, een buitenlander, een allochtoon. Die status van uitzondering brengt heel veel nadelen met zich mee zoals discriminatie, en een gevoel hier niet thuis te horen. Ook Erizo voelt die verandering. Deze quote komt uit het interview dat in het Nederlands werd afgenomen, het gaat dus niet om een vertaling maar om een letterlijke overname van de woorden van Erizo uit het interview.

Quote Erizo: *“Ik woonde in Santiago dus ik zat altijd op straat, gans de dag straat, veel vrienden, veel lieven en ge was gewoon, ge was gewoon één, allez, ge was geen uitzondering eh. Ge was één van de, allez, hoe zeg je dat? Ge was één meer eh, allez, ge was niet anders, ge was gewoon gelijk iedereen eh; En dan kom je hier en dan is dat, u anders voelen, allez, ge zijt anders, ge zijt anders dan iedereen.”*

Erizo, man, 33 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 19 jaar in België

België kan ook een breuk zijn met een leven vol tegenslagen. Zo wordt een migratie naar België soms gezien als een nieuw begin. Twee van mijn respondenten zijn verhuisd om hun leven om te gooien, bij beiden lagen familiale redenen aan de oorsprong. Ook Robert verhuisde na zware familiale problemen naar België.

Quote Robert: *“Dat is er gebeurd en toen hebben we beslist naar hier te komen, ja, we hebben het besluit genomen om naar hier te komen. Ik heb mijn ontslag genomen en we zijn naar België gekomen.”*

Robert, man, 30 jaar, afkomstig uit Dominicaanse Republiek, reeds 6 maanden in België

Bovenstaande veranderingen werden steeds door meer dan twee respondenten aangehaald. Eén van de veranderingen die door twee of minder respondenten is aangeraakt was een verandering van chaos naar orde. Een voorbeeld dat gegeven werd is dat in België iedereen een agenda gebruikt. Pedro heeft geprobeerd zonder agenda te overleven in België, maar is na drie jaar toch gezwicht en heeft een agenda gekocht. Ook op straat gaat het er meer georganiseerd aan toe, mensen roepen minder op straat en auto's rijden volgens de verkeersregels.

Voor de meeste respondenten is een migratie naar België niet evident. Ze zijn er erg mee bezig en hebben problemen zich aan te passen aan een leven in België. Eén respondente viel buiten dit patroon. Voor haar was er heel weinig verandering bij een verhuis naar België: Leticia. Zij is altijd internationaal ingesteld geweest, is altijd al op zoek geweest naar nieuwe horizonten en in die zin lag België in lijn met haar leven voor ze naar België verhuisde. Migreren naar een ander land is voor haar geen breuk met het gewoonlijke levenspatroon.

Quote Leticia: *“Ik wou weg uit Chili, ik wou naar één of ander vreemd land gaan en ik heb verschillende landen geprobeerd, zonder resultaat. (lacht) Dus dit was mijn plan B. (lacht) Want hier was mijn mama, mijn broer en dus wist ik dat als alle andere landen me niet aanstonden, het België zou worden.”*

Leticia, vrouw, 34 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 1 jaar en 6 maanden in België

Met Leticia als uitzondering is gebleken uit mijn studie dat er voor Latijns-Amerikanen heel wat veranderd bij een migratie naar België en dat aanpassen aan de nieuwe omgeving niet altijd even gemakkelijk is. Er zijn zowel negatieve kanten aan een migratie naar België zoals terug afhankelijk worden van andere personen of opeens een verworven status verliezen. Anderzijds zijn er positieve kanten, zoals de verhuis van onveilig naar veilig gebied en de breuk met een moeilijke situatie in het thuisland. Met deze gegevens in het achterhoofd gaan we op zoek naar de manier waarop Latijns-Amerikanen een nieuwe sociale identiteit opbouwen.

5.2 Fasemodel voor opbouw sociale identiteit

Een nieuwe sociale identiteit komt niet uit de lucht gevallen. Vaak is het een proces dat veel tijd in beslag neemt en waarin de migrant met vreugdes en tegenslagen geconfronteerd wordt. In dit hoofdstuk wordt het fasemodel voor de opbouw van een nieuwe sociale identiteit algemeen geschetst om in de volgende hoofdstukken dieper in te gaan op de verschillende fases afzonderlijk. Het model voor de opbouw van een nieuwe sociale identiteit dat ik hier voorstel heeft veel gemeen met de theorie van het looking-glass self van Cooley (1922; Vincke J., 2004). Net zoals dit model is ook mijn model opgebouwd uit drie fasen. Anders dan het model van Cooley is mijn model meer gericht op wat een migrant persoonlijk denkt over vriendschap en wat hij als de prioriteiten ziet van een vriendschap. Waar het model van Cooley eerder uitgaat van de determinerende rol van hoe iemand denkt dat de visie van de anderen op een persoon is. Ook is de eerste fase van het model gelijkend op de eerste fase van het aanpassingsmodel voor migranten van Young Yun Kim (2001). De eerste fase komt helemaal overeen. In mijn model heet die fase de oriëntatieperiode terwijl Young Yun Kim in die fase vooral het verhogen van de functionele fitness benadrukt. Dat betekent dat een migrant de dagelijkse activiteiten in de nieuwe omgeving gewoon wordt en dat het gemak waarmee een migrant kan participeren in een nieuwe maatschappij toeneemt. In een tweede stadium zou de migrant vooral werken aan zijn psychologische gezondheid om in het laatste stadium een interculturele identiteit op te bouwen.

Wanneer een Latijns-Amerikaanse migrant aankomt in België is zijn prioriteit meestal niet om Belgische vrienden te maken. Eerst gaat hij op zoek naar een geschikte woonst, een inkomen en vaak komt daar ook nog Nederlandse les bij. Vrienden maken is van een ondergeschikt belang. Dit is ook wat we vanuit de behoeftenpiramide van Maslow zouden verwachten (1954; Vincke J., 2004). Veiligheid en zekerheid is bij de aankomst in een nieuw land steeds belangrijker dan sociaal contact. De tijd net na de aankomst van een migrant in België noemen we de oriëntatieperiode. De migrant heeft vaak eerder andere zorgen dan het uitbouwen van een sociaal netwerk. Maar dat neemt niet weg dat hij in dezelfde periode ook ervaringen heeft met mensen van verschillende nationaliteiten en afkomsten. Meestal kiest de migrant op dat moment de makkelijkste weg in die sociale contacten. Met de makkelijkste weg bedoel ik dat hij die vriendschappen sluit waar hij niet al te veel energie voor nodig heeft en waar de communicatie gemakkelijk verloopt. Voor Latijns-Amerikanen zijn dit vaak andere Spaanstaligen. Wanneer de migrant ook Engels verstaat, wordt de pool van potentiële vrienden groter. Vaak vormen zich homogene vriendengroepen van mensen die dezelfde taal spreken of dezelfde achtergrond hebben.

Na die eerste periode van oriëntatie volgt een overgangperiode. Op dit moment begint de respondent de voor- en nadelen van bepaalde vriendschappen tegen elkaar af te wegen. Hij denkt na over welk soort

vrienden hij graag zou hebben en welke mensen hij liever vermijdt. Sommige respondenten kiezen ervoor enkel vrienden te selecteren met bepaalde gewoonten of achtergronden terwijl anderen gaan selecteren op basis van karaktereigenschappen.

Na het doorlopen van deze periodes vormt de migrant een nieuwe sociale identiteit. Migranten met een nieuwe sociale identiteit hebben vaak heel bewust keuzes gemaakt en weten vaak heel goed waarom ze met de ene of de andere vriend contact houden. Het sociale netwerk van Latijns-Amerikanen blijft zelden zwart of wit. Terwijl in de oriëntatieperiode vaak heel etnisch homogene netwerken ontstaan komt dat veel minder voor bij migranten die een nieuwe sociale identiteit hebben opgebouwd.

Het doorlopen van het fasemodel voor de opbouw voor sociale identiteit heeft geen vaste duur. De duur ervan hangt af van de motivatie van een migrant om te integreren en de tijd en energie die een migrant kan investeren in een nieuwe sociale identiteit. Een migrant met een sterke motivatie tot integratie zal de fasen sneller doorlopen dan iemand voor wie integratie minder belangrijk is. Hoe meer tijd en energie een migrant kan investeren in een nieuwe sociale identiteit, hoe sneller en duidelijker die nieuwe sociale identiteit gevormd wordt.

Als het fasemodel volledig doorlopen werd door een migrant is het niet zo dat hij voor de rest van zijn leven een onveranderlijke sociale identiteit heeft opgebouwd (Jenkins, 2008). Deze nieuwe sociale identiteit is nog steeds vatbaar voor verandering afhankelijk van de mensen die een persoon leert kennen en de situatie waarin een persoon zich bevindt.

Niet iedereen is geïnteresseerd in een nieuwe sociale identiteit. Migranten voor wie dit niet belangrijk is kiezen voor de gemakkelijkste optie, het behouden van de vroegste contacten in België met andere Latijns-Amerikanen. Een voorbeeld van zo iemand is Isamoa. Isamoa is naar België gekomen om familiale redenen. Ze heeft ondertussen werk gevonden dus heeft geen nood zich nog verder te integreren of nieuwe mensen te leren kennen. Ze heeft een kleine cirkel van Chilenen rond haar heen en is daarmee gelukkig.

Quote Isamoa: "Ik, naast de groep die ik heb met een vriendin van mij ben ik eigenlijk liever thuis. Ik ga niet vaak op bezoek bij mensen, ik ga enkel wanneer ik moet gaan. Het is niet dat ik zeg: 'Aah, ik ga daar naartoe, ik ga naar dat huis. Nee, ik blijf dan liever thuis.'"

Isamoa, vrouw, 65 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 2 jaar en 4 maanden in België

Ik stel vast dat het meestal gaat om mensen die niet van plan zijn hun hele leven in België te blijven en reeds een terugkeer naar het land van herkomst plannen. Ook Isamoa plant binnen twee à drie jaar terug naar Chili te trekken.

5.3 Oriëntatieperiode

De eerste fase in het proces naar een nieuwe sociale identiteit kunnen we de oriëntatieperiode noemen. In deze periode is het voor migranten vooral belangrijk gewoon te worden aan het leven in België. Vaak moeten ze hun nieuwe leven in België nog uitbouwen. Zo zijn ze op zoek naar een geschikte job, een cursus Nederlands die bij hen past, een plaats om te wonen. Door al deze obstakels hebben ze nood aan een vriendengroep die hen daarin steunt, blijft er weinig energie over voor het opbouwen van nieuwe vriendschapsrelaties en kiezen ze vaak voor de gemakkelijkste optie. Meestal zijn dat Latijns-Amerikaanse migranten omdat ze hiermee gemakkelijk communiceren door de gemeenschappelijke taal. Een enkele keer kan een Latijns-Amerikaanse migrant ook Engels, hierdoor vergroot de pool van potentiële vrienden. In onderstaande quote legt Elizabeth uit wat de prioriteiten van een migrant zijn bij aankomst in België.

Quote Elizabeth: “Als eerste een dak boven je hoofd. Maar om een woonplaats te hebben, moet je geld hebben om dat te kunnen betalen, en daarvoor heb je werk nodig. Dus die twee dingen gingen parallel. Ik ging op zoek naar werk, ik moest sparen of ik zag een huis maar dat konden we nog niet betalen dus we moesten nog wachten maar dat zijn de twee belangrijkste dingen. Werk en een woonplaats. Sinds kort, ongeveer sinds een jaar geleden wonen we hier in dit huis met een beetje tuin. Met een kamer voor mij en één voor Eva want voordien leefden we heel dicht op elkaar, een heel klein plaatsje. Die twee dingen gaan samen, elke dag moet je strijden om een beetje geld te hebben en te zeggen: “Ah, ik kan sparen om een appartement te kunnen huren met twee kamers, of ik weet niet, ik moet geld uitgeven dus dan zet je een stap achteruit. Het is een stap vooruit en een stap achteruit. Ik denk dat dat de twee belangrijkste dingen zijn. “

Elizabeth, vrouw, 51 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 12 jaar in België

Respondenten in deze fase zien hun huidige vriendengroep vaak niet als definitieve vriendengroep, ze hebben voornemens om het in de toekomst anders te gaan doen. Deze periode geeft de ‘nieuwkomers’ de tijd om hun plaats in de Belgische samenleving te vinden en uit te zoeken wat voor mensen de Belgen zijn. Op basis van hun motivatie tot assimilatie of integratie en hun ervaringen met Belgen gaan ze aan het einde van deze periode hun vrienden meer nauwgezet selecteren. Herman bijvoorbeeld stelt het maken van Belgische vrienden uit totdat hij in het Nederlands gaat studeren.

Quote Herman: *“Ik heb weinig contact met Belgen omdat ik Nederlands studeer. Maar eens ik begin te studeren in het Nederlands, bijvoorbeeld een master in de psychologie of geneeskunde, of eender wat ik zal beslissen om te studeren, het gaat altijd gemakkelijker zijn want al mijn collegastudenten zullen Belgen zijn. Dus om contacten te leggen gaat het heel veel gemakkelijker zijn.”*

Herman, man, 22 jaar, afkomstig uit Nicaragua, reeds 8 maanden in België

Andere Latijns-Amerikanen zoeken reeds in de oriëntatieperiode volop naar Belgische contacten. Deze migranten hebben vaak minder problemen met de zoektocht naar een huis, werk, papieren,... De meeste migranten die dit aanhaalden hebben een Belgische partner die hen met deze dingen heel erg helpt en de praktische kant van het migratiegebeuren vergemakkelijkte. Op deze manier kregen deze migranten de kans om reeds vroeg te beginnen met het actief zoeken naar Belgische contacten. In onderstaande quote geeft Pedro raad aan alle nieuwkomers in België.

Quote Pedro: *“Het eerste wat je moet doen, allez, dat ik heb gedaan is proberen je te integreren in de maatschappij. Omdat je niet meer in Argentinië bent, want je bent nu in een ander land. Het eerste dat ik heb moeten doen was de taal leren, en dan ja, goed, beginnen praten. Proberen de mensen te vertrouwen en goed, daarna, oké, ik heb wat vrienden van mijn vrouw leren kennen en zo begin je via via mensen te leren kennen, niet?”*

Pedro, man, 26 jaar, afkomstig uit Argentinië, reeds 5 jaar in België

Tijdens de oriëntatieperiode kijkt de migrant veel rond: Wie leeft er hier in België, hoe gedragen de mensen zich, wat moet ik doen om hier geïntegreerd te geraken? Ook bouwt de migrant hier een beeld op van de verschillende groepen in de Belgische samenleving. Ervaringen in deze fase zijn dus heel belangrijk voor keuzes die later in het proces naar een nieuwe sociale identiteit gemaakt worden. Vele studenten hebben zich reeds een beeld gevormd van ‘de Belgen’ voor ze in België aankwamen. Dat beeld wordt in de oriëntatieperiode getoetst en eventueel bijgesteld. In onderstaande quotes vertelt Teresa over haar eerste indrukken van de Belgen.

Quote Teresa: *“Ze zouden naast iemand kunnen lopen en als die persoon valt, zou er geen reactie zijn langs hun kant. Zo van: “Oei!” En ze wandelen door. Er is geen, er is geen empathie. En empathie zou zijn als je zegt: “Oei, ik help je om recht te staan.” Hier is het alsof ieder zijn eigen leven lijdt en niemand moeit zich met het leven van een ander. Ik denk dat dat ook te maken heeft met hoe zij vriendschapsrelaties zien. Maar mijn leeftijdscategorie om de dingen te zien is ook al boven de dertig. En ik zie veel verschil met de jeugd van de universiteit, ik merk dat ze heel*

vriendschappelijk zijn, ik zie ze, of ik zie ze niet, als ik ze zie wandelen over de straat, nog steeds in de universitaire periode zie ik ze bier drinken, drinken, ik weet niet, activiteiten samen doen.”

Teresa, vrouw, 31 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 1 jaar en 3 maanden in België

5.4 Overgangperiode

Een migrant heeft in de overgangperiode al een groot deel van zijn leven in België opgebouwd: hij heeft werk, een dak boven zijn hoofd, is begonnen met studeren, ... In deze periode begint een migrant meer tijd te hebben om na te denken over wat voor sociaal netwerk hij graag zou hebben. Met welke mensen wil hij graag een vriendschap uitbouwen en op welke mensen wil hij niet meer rekenen. De migrant denkt na over wat voor hem belangrijk is in vriendschap. Hij weegt voor- en nadelen van bepaalde vriendschappen af en denkt na over wat zijn prioriteiten zijn. Dit kan een positieve of een negatieve keuze veroorzaken. Positief als men de contacten die men heeft koestert voor de ene of andere reden en als deze contacten een toetssteen vormen voor het aangaan van nieuwe vriendschappen. Negatief als men uit vroegere contacten heeft geleerd wat men zeker níet wil in toekomstige vriendschappen.

In dit hoofdstuk zal uitgebreid besproken worden welke voor- en nadelen de respondenten aangaven voor de vriendschappen met Latijns-Amerikanen, migranten uit andere landen of met Belgen. Dit zal gebeuren aan de hand van drie kenmerken van vriendschap die belangrijk zijn gebleken uit de interviews.

5.4.1 Op zoek naar de typische Latijns-Amerikaanse vriendschap.

Latijns-Amerikanen staan wereldwijd bekend om hun openhartigheid, spontaniteit en het grote belang dat ze hechten aan ‘los amigos’. Uit de interviews bleek dat vooral Latijns-Amerikanen die nog niet heel lang in België aangekomen zijn hier de nadruk op legden. Dit kwam terug in de interviews van Isamoa (sinds 2 jaar en 4 maanden in België), Ana (sinds 1 jaar in België) en Teresa (sinds 1 jaar en 3 maanden in België). Wat zij vooral zoeken in vriendschappen is de warmte, spontaniteit en onvoorwaardelijkheid zoals ze in hun thuisland hebben ervaren. Deze groep migranten kiest dan ook voor andere Latijns-Amerikanen om vriendschappen op te bouwen omdat die dat beeld van vriendschap met hen gemeen hebben. Latijns-Amerikanen vervullen de wens om veel en vaak te communiceren met vrienden, terwijl vrienden uit andere werelddelen minder aan elkaar laten weten. In onderstaande quotes vertellen Isamoa en Teresa over wat zij zoeken en vinden in hun vriendschappen met andere Latijns-Amerikanen.

Quote Isamoa: *“Er is de warmte niet die wij hebben, misschien zijn wij misschien meer, tussen ons is het misschien anders. Ik weet het niet maar je ziet dat, jullie zijn veel meer onafhankelijk in heel veel dingen dus jullie kijken alleen naar jezelf, jullie groepje en de rest maakt niet uit. Dat heb ik al opgemerkt hier, en in Chili niet. In Chili zoals ik zeg hechten we meer belang aan het samenzijn.”*

Isamoa, vrouw, 65 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 2 jaar en 4 maanden in België

Quote Teresa: *“De contacten met Latijns-Amerikanen zijn veel frequenter. (lacht) Maar om een afspraak te maken met een Belg. (lacht) Je moet een afspraak een maand op voorhand vastleggen. (lacht) En bij ons niet, het komt uit, we leggen een afspraak tijdens de week vast als we dat willen. En dat heb ik graag. Die spontaniteit. Spontaniteit.”*

Teresa, vrouw, 31 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 1 jaar en 3 maanden in België

Opmerkelijk bij deze groep respondenten is dat ze vooral de nadruk leggen op de vorm van de vriendschap en niet op de inhoud ervan. Het gaat om de frequentie van de contacten, de omgangsvormen en de manier van samenzijn. De inhoud van de contacten lijkt minder van belang. In onderstaande quote legt Ana uit waarom ze zich zo ergert aan het gebruik van een agenda door de Belgen.

Quote Ana: *“Maar het is niet hetzelfde, als je een vriend wil zien hier moet je je eerst inschrijven in zijn agenda om te zien of je vriend tijd heeft voor jou. Bij ons werkt dat zo niet. Bij ons geldt: ‘Ik ga naar een vriend thuis, want het huis van een vriend is ook mijn huis.’”*

Ana, vrouw, 25 jaar, afkomstig uit Honduras, reeds 1 jaar in België

De groep van Latijns-Amerikanen die zoals bovenstaande respondenten vooral de nadruk legt op de vorm van een vriendschap zijn vooral migranten die nog maar net aangekomen zijn uit hun land van herkomst. We kunnen dan ook besluiten van uit de mening van de andere respondenten dat dit soort discours maar tijdelijk is. Door het beperkte contact met Belgen hebben deze respondenten zich nog geen realistisch beeld gevormd van wat vriendschap met Belgen juist kan inhouden.

5.4.2 Op zoek naar diepgaande, eerlijke vriendschappen.

De respondenten in deze categorie zijn niet echt op zoek naar de typische Latijns-Amerikaanse vriendschap maar naar andere waarden. Andere respondenten gaan vooral op zoek naar diepgaande, eerlijke vriendschappen. Meestal vinden ze dit bij Belgen. Diepgang en eerlijkheid zijn waarden die zij als persoon heel belangrijk vinden. Meestal gaat het om waarden die minder aanwezig zijn in Latijns-Amerikaanse vriendschappen maar eerder in de Belgische cultuur.

Een eerste waarde waar ze naar op zoek gaan is diepgang. Vriendschappen moeten voor deze mensen vooral gesteund zijn op het door-en-door kennen van de andere persoon. Zo praten ze met hun vrienden over meer dan het alledaagse maar ook over belangrijke beslissingen voor de toekomst of heel persoonlijke onderwerpen. Hieronder vertelt Claudia waarom zij een vriendschap met Belgen verkiest boven een vriendschap met andere Latijns-Amerikanen.

Quote Claudia: *“Maar vriendschap, echte diepgaande vriendschap krijg je eerder van een Belg dan van een Nederlander of een Latijns-Amerikaan. Een Latijns-Amerikaan, oei, is. De Latijns-Amerikaanse vriendschap kan soms verwarrend zijn. Want een Latijns-Amerikaan is veel meer open he maar is ook oppervlakkiger.”*

Claudia, vrouw, 45 jaar, afkomstig uit Argentinië, reeds 13 jaar in België

Een tweede waarde waar deze migranten naar op zoek zijn is eerlijkheid en transparantie. Met Belgen bouw je sterkere vriendschappen op, die minder oppervlakkig zijn dan de vriendschappen van een Latijns-Amerikaan. Eén van de dingen waar Belgen in uitblinken is een eerlijke vriendschap waarin vrienden hun mening ongezoeten kunnen geven. Elizabeth vertelt waarom ze zich zo goed voelt in haar vriendschappen met Belgen.

Quote Elizabeth: *“Ik denk dat een Belg, onafhankelijk van het geslacht, op zoek is naar, nee, niet op zoek is naar maar liever een vriendschap heeft die eerlijk en transparant is. En als er niet veel vriendschappen zijn tussen Latijns-Amerikanen en Belgen dan denk ik dat het daaraan ligt. Want wij zijn niet transparant, wij zijn niet zo van ‘Ik zeg je de waarheid in om het even welke situatie, onafhankelijk van of die waarheid nu positief of negatief is voor jou’. Maar de Belgen zijn wel zo, ze zijn zo eerlijk en transparant, ten minste de mensen die ik ken, alle mensen die ik ken zijn zo en ik denk dat zij op zoek zijn naar hetzelfde. Ze zijn op zoek naar respectvolle mensen, dat ze je respecteren, dat ze je accepteren zoals je bent en echt transparant zijn, dat is een echt vriendschap.”*

Elizabeth, vrouw, 51 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 12 jaar in België

Dit soort discours komt vooral terug bij de respondenten die al langer in België wonen. Ook hier gaat het enkel om vrouwen. Eerder dan mannen blijkt dat vrouwen vooral bezorgd zijn om de vorm van een vriendschap. Zij hechten waarde aan de frequentie van het contact, de manier van omgaan met elkaar en de waarden die gelden in een vriendschap. Dit geldt niet enkel voor de vrouwen die op zoek gaan naar een diepgaande en eerlijke vriendschap maar ook voor de vrouwen die nog niet zo lang in België zijn en op zoek gaan naar de typische Latijns-Amerikaanse vriendschap.

5.4.3 Op zoek naar gelijkgestemden

Een derde criterium dat werd aangehaald in de interviews voor een goede vriendschap was de aanwezigheid van een gelijkenis tussen de beide vrienden. Die gelijkenis kan slaan op een gelijkenis in levensfase of een gelijkenis in gedachten. Aan dit criterium kan iedereen voldoen, niet alleen Latijns-Amerikanen, maar ook Belgen of migranten van een andere afkomst. Wat belangrijk is, is het gedachtengoed of de levensloop van een persoon, niet zijn nationaliteit. Dit is een moeilijk criterium om aan te voldoen. Iedereen is immers anders en het vinden van een zielsgenoot vraagt ofwel een lange zoektocht, ofwel heel veel geluk.

Sommige Latijns-Amerikanen missen in België vriendschappen met mensen die hen echt liggen, mensen die met dezelfde levensvragen zitten als zichzelf of met dezelfde dingen bezig zijn. Omdat er weinig Spaanstaligen in Gent wonen en migranten in het begin vaak enkel Spaans spreken, zijn ze aangewezen op die kleine groep om hun vrienden te selecteren. Vaak is men op zoek naar over personen met wie men meer deelt dan enkel de nationaliteit of een taal. Concreet gaat het dus over iemand van dezelfde leeftijd of iemand met kinderen die even oud zijn als de eigen kinderen. Voor veel Latijns-Amerikanen zullen vriendschappen ontstaan in de Nederlandse les, omdat dit iets is dat ze allemaal delen als ervaring. Een voorbeeld van zo iemand is Claudia. In de onderstaande quote vertelt zij over hoe ze één van haar beste vriendinnen heeft leren kennen.

Quote Claudia “Veel hangt ook af van de omgeving waarin je de vriendschap maakt en de context ervan. Bijvoorbeeld met Els is de vriendschap ontstaan via haar dochter en mijn dochter. Zij waren klasgenootjes op school en zo begon de vriendschap in een gesprek, gesprekken over de school, over het thema van de school en over de opvoeding van de kinderen, weet ik veel, en zo begon de vriendschap.”

Claudia, vrouw, 45 jaar, afkomstig uit Argentinië, reeds 13 jaar in België

Terwijl sommige migranten op zoek gaan naar mensen in dezelfde levensfase, gaan andere migranten op zoek naar mensen met dezelfde gedachten. Naar welke gedachten ze op zoek zijn, hangt af van waarmee de migrant vooral bezig is. Iemand die veel met politiek bezig is, gaat op zoek naar iemand met dezelfde politieke gedachten. Iemand die veel met literatuur bezig is, gaat op zoek naar iemand waarmee hij van gedachten kan wisselen rond dit thema. Enzovoort. Eén van mijn respondenten is zo gefrustreerd geweest over de verhoudingen tussen allochtonen en autochtonen in België zodat hij op zoek is gegaan naar mensen die deze mening deelden. Dit is iets dat ook onder migranten van andere nationaliteiten leeft, dus heeft hij vooral in de brede groep van migranten zijn contacten gevonden. In onderstaande quote lees je er meer over.

Quote Erizo: *“Maar op school was mijn beste vriend een Marokkaan. Want we zaten ook in dezelfde situatie, we waren buitenlanders, we waren in een ander land. En dat schepte een band tussen ons, dat hadden we gemeen. Dat we allebei buitenlanders waren, dat we allebei gediscrimineerd werden. Dat er ook discriminatie was tegen mijn ouders, die werden ook gediscrimineerd. En zijn ouders werden ook gediscrimineerd dus dat hadden we gemeen.”*

Erizo, man, 33 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 10 jaar in België

Dit criterium van dezelfde gedachte of levensfase leidt niet altijd naar een vriendschap met iemand van dezelfde nationaliteit. Afhankelijk van welke gedachten of levensfasen men zoekt, komt men vaak uit bij mensen van verschillende nationaliteiten. Wanneer de nadruk ligt op de frustratie van het migrant zijn, komt men zoals in het voorbeeld van Erizo uit in de brede groep van buitenlanders in België. Wanneer iemand vooral de nadruk legt op nationale verschillen kom je uit bij mensen van je land van herkomst en als je de nadruk legt op dezelfde levensfase heb je veel kans dat de ideale vriend voor jou iemand van dezelfde leeftijd zal zijn. Opvallend is dat migranten in deze groep meestal mannen zijn. Zowel Erizo, als Carlos en Gregorio passen in deze groep. Een uitzondering in deze groep is Claudia, als enige vrouw die deze argumenten aanhaalt.

Opvallend in deze zoektocht naar de fundamenteën van vriendschappen is dat in de eerste twee categorieën – op zoek naar een typisch Latijns-Amerikaanse vriendschap en op zoek naar diepgaande, eerlijke vriendschappen - enkel vrouwen voorkwamen. Mannen vond ik enkel terug in de laatste categorie – op zoek naar gelijkgestemden. Dit was een heel verrassende bevinding die ik niet had voorspeld. Het lijkt erop dat vrouwen vooral op zoek gaan naar bepaalde omgangsvormen en waarden in een vriendschap terwijl mannen vooral letten op de inhoud van een vriendschapsrelatie. Deze genderverschillen komen nog terug aan bod in het hoofdstuk waarin aanbevelingen voor verder onderzoek gegeven worden.

5.5 Een nieuwe sociale identiteit

Aan het einde van de zoektocht naar een nieuwe sociale identiteit neemt een respondent keuzes over de sociale contacten die hij wil behouden of sociale contacten die hij in de toekomst liever wil vermijden.

Eén groep die men moeilijk kan vermijden zijn de Belgen. Iedere respondent had Belgische contacten. Bij de ene waren deze al belangrijker dan bij de andere maar niemand kon om de Belgen heen. De ene verkiest het contact met Belgen boven het contact met mensen van eender welke andere nationaliteit. Dit gebeurt meestal omdat migranten bij Belgen eerlijke, diepgaande contacten of gelijkgestemden vinden en heel gemotiveerd zijn om zich zo goed mogelijk te integreren in een nieuwe samenleving. Andere Latijns-

Amerikanen hebben enkel contact met Belgen omdat zij er niet omheen kunnen, omdat ze Belgen overal tegen het lijf lopen en dus gedwongen zijn ook contacten met hen aan te gaan.

Enkele respondenten wezen mij ook op het bestaan van twee “soorten” Belgen. Zo gaven zij aan duidelijk het verschil te voelen tussen een Belg die open staat voor contact met Latijns-Amerikaanse migranten en andere Belgen die er niet voor open staan. Belgen die ervoor open staan, zijn meestal Belgen die reeds naar Latijns-Amerika gereisd zijn of Spaans spreken. Dit kwam terug in de interviews met Leticia, Carlos, Teresa en Gregorio. De vriendschappen die gesmeed worden met Belgen, zijn dan ook meestal vriendschappen met het soort Belgen dat open staat voor zo’n soort vriendschap. Contact met meer gesloten Belgen is heel moeilijk te leggen, ze willen niet de moeite doen traag te spreken of uit hun interactie blijkt geen enkele interesse. Ook bleek dat je het verschil tussen Belgen die openstaan voor contact met Latijns-Amerikanen en Belgen die niet openstaan snel voelt. In onderstaande quote vertelt Leticia over haar Belgische contacten.

Quote Leticia: “En de mensen die ik ken, die ken ik door, ik weet niet, dat zijn de echtgenoten van mijn vriendinnen bijvoorbeeld. Het zijn niet de meest typische Belgen. Want ze hebben vaak in Latijns-Amerika gewoond en ze staan daardoor meer open voor nieuwe contacten. Vooral voor contacten met Latijns-Amerikanen. Maar normaal gezien als ik vrienden van die echtgenoten van vriendinnen leer kennen, zijn ze meer gesloten en is het veel moeilijker een gesprek met hen aan te knopen. En daarom denk ik dat de Belgen die ik ken, enkel die Belgen zijn die Spaans hebben geleerd of die op een gegeven moment naar Latijns-Amerika gereisd zijn. Alleen die.”

Leticia, vrouw, 34 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 1 jaar en 6 maanden in België

Naast contact met Belgen houden de meeste Latijns-Amerikaanse migranten ook contact met andere Latijns-Amerikanen. Bij sommigen zijn deze contacten het overgrote merendeel van hun sociale cirkel. Dit zijn vooral die mensen die minder geïnteresseerd zijn in het opbouwen van een nieuwe sociale identiteit omdat ze niet van plan zijn in België te blijven. Bij anderen waren deze contacten met Latijns-Amerikanen minder talrijk dan de contacten met Belgen. Dit was meestal het geval voor mensen die voor een leven in België gekozen hebben en zich daarop hebben ingesteld. Toch kiezen deze mensen er bewust voor de contacten te behouden. Dit kan zijn omdat ze familiebanden hebben met andere Latijns-Amerikanen of omdat die contacten een andere rol spelen voor hun sociale identiteit. Onderstaande quote geeft aan dat dit het geval is bij Pedro die vertelt over zijn Argentijnse vrienden in België.

Quote Pedro: *“Als zij er niet waren zou ik een totaal andere persoon worden. Want je verliest je cultuur, niet? Ik ken mensen hier, vrouwen die uit Argentinië komen maar dat voelt niet zo aan als wanneer ik bij mijn vrienden ben, of ja, bij jouw groep, niet? Het zijn Belgen geworden, Belgische vrouwen.”*

Pedro, man, 26 jaar, afkomstig uit Argentinië, reeds 5 jaar in België

Ook bestaat er veel contact tussen migranten van verschillende nationaliteiten. Dat is niet anders voor Latijns-Amerikanen. Zij komen in contact met andere migranten via Nederlandse lessen, vaak blijken ze dezelfde frustraties en problemen te hebben. Vriendschappen tussen Latijns-Amerikaanse migranten en andere migranten ontstaan vooral wanneer mensen niet op zoek zijn naar een bepaalde nationaliteit of cultuur maar naar personen met bepaalde andere kenmerken. Vaak zijn de Latijns-Amerikanen die kiezen voor een vriendschap met andere migranten op zoek naar gelijkenissen in een vriendschap. Zowel op het vlak van levensvisie als op het vlak van ervaringen.

We kunnen met betrekking tot de nieuwe sociale identiteit besluiten dat alle Latijns-Amerikanen in de opbouw van hun sociale identiteit blijvende contacten opbouwen zowel met Belgen als met ander Latijns-Amerikanen. Meestal ligt de nadruk op één van deze twee groepen bij de uiteindelijke sociale identiteit. Sommige respondenten bouwen ook vriendschappen op met migranten van niet-Latijns-Amerikaanse afkomst.

Heel belangrijk is te onthouden dat de nieuwe sociale identiteit geen doel is dat bereikt dient te worden of het eindproduct is van een lange weg die afgelegd is door de migrant. (Jenkins, 2008) Een sociale identiteit is een evoluerend proces dat met elke ontmoeting en elk afscheid een beetje veranderd. Het is wel interessant om dit proces bij migranten te bekijken omdat bij hen in korte tijd heel veel veranderd.

5.6 Illustraties van het fasemodel

Om de flexibiliteit en veelzijdigheid van het fasemodel voor de opbouw van een nieuwe sociale identiteit te tonen worden in dit hoofdstuk drie respondenten uitgebreid besproken. Ik heb gekozen voor drie respondenten die elk een heel ander verhaal representeren.

5.6.1 Het verhaal van Gregorio

Gregorio is afkomstig uit Ecuador en met zijn 31 jaar woont hij reeds 4 jaar in België. Hij is gemigreerd omwille van zijn relatie met een Belgische vrouw. Ondertussen heeft hij een prachtige dochter van ongeveer één jaar. De oriëntatieperiode van Gregorio heeft niet heel lang geduurd. Door de hulp van zijn vriendin en schoonfamilie vond hij al snel een job en geraakte zijn leven in België gemakkelijk op de sporen. Ook leerde hij snel Nederlands. Pas na een half jaar in België heeft hij andere Latijns-Amerikanen

leren kennen. In de overgangperiode begon Gregorio verschillende vrienden te overwegen. Ondanks de late start die hij had genomen met zijn Latijns-Amerikaanse vrienden klikte het goed. Naarmate hij meer Nederlands leerde kwam hij ook meer en meer in contact met Belgen, hij herinnert zich maar weinig negatieve ervaringen met Belgen. Belgen leerde hij kennen onafhankelijk van zijn vriendin, via voetbal of cursussen. In deze periode ondervond hij veel frustraties doordat communiceren moeilijk was. Zijn vriendin zorgde voor een luisterend oor en wat extra motivatie om door te gaan. Ze beslisten samen een huis te kopen en Gregorio begint meer en meer zijn leven in België te zien als iets vaststaand, een vast toekomstplan. De overwegingen in de overgangperiode en dit toekomstbeeld zorgen voor een nieuwe sociale identiteit. In onderstaande quote vertelt Gregorio over zijn nieuwe sociale identiteit.

Quote Gregorio: “Natuurlijk, misschien geeft het (contact met Latijns-Amerikanen) je een goed gevoel want je kan communiceren, praten, je heel bekende grappen maken die enkel zij kennen en zo van die dingen. Maar ik denk dat het voor mij niet het beste is als ik hier wil leven en mij wil integreren in de Belgische samenleving. Ja, ja, voor mij zou het niet het beste zijn. Ja, natuurlijk zou je andere momenten meemaken die heel leuk en plezierig zijn en zo. Maar oké, die heb ik ook met Belgen of met mensen uit andere culturen. Begrijp je? Ja, maar ik denk dat het niet de beste manier is om je te integreren in een samenleving en om de cultuur te leren kennen waar je in leeft.”

Gregorio, man, 31 jaar, afkomstig uit Ecuador, reeds 4 jaar in België

Gregorio onderhoudt vooral contacten met Belgen en in mindere mate ook met Latijns-Amerikanen. De voorkeur voor Belgische contacten is vooral ingegeven door zijn toekomstplannen in België en de motivatie die hij heeft om zich goed te integreren in België.

5.6.2 Het verhaal van Erizo

Een heel ander verhaal is het verhaal van Erizo. Hij groeide op in het Chili van Pinochet en kwam met zijn ouders mee naar België. Zij hadden politiek asiel gekregen en kwamen op die manier in België terecht. Als adolescent kwam hij hier aan en heeft hij de secundaire school in Sint-Niklaas afgewerkt. Hij is later naar Gent verhuisd om werk te zoeken. Hij vertelt dat de sociale identiteit die hij had in Sint-Niklaas heel anders was dan die in Gent. Dit wijt hij aan het feit dat het aantal Chilenen en Latijns-Amerikanen in het algemeen in Sint-Niklaas veel lager ligt dan in Gent. In onderstaande quote vergelijkt hij Sint-Niklaas met Gent. Ook deze quote komt uit het Nederlandstalige interview en is dus geen vertaling.

Quote Erizo: *“Wel kijk, dat is euh (lacht) Dat is ook een verschil. Toen dat ik in Sint-Niklaas woonde, ik had bijna geen latinosvrienden, bijna allemaal Belgen, dat waren bijna allemaal Belgen en Marokkaanse vrienden, zeer goede Marokkaanse vrienden, en ook Belgische vrienden, veel Belgische vrienden. Toen dat ik naar Gent ben verhuisd, ik heb hier beken geen Belgische vrienden maar alleen latinovrienden.”*

Erizo, man, 33 jaar, afkomstig uit Chili, reeds 19 jaar in België

De oriëntatieperiode ging bij Erizo ook heel snel, doordat zijn ouders ook in België waren moest hij zich weinig zorgen maken over de financiële kant van zijn leven en kon hij zich direct concentreren op het maken van nieuwe vrienden. In de overgangsfase ging zijn voorkeur van vrienden vooral uit naar gelijkgestemden. Hij merkte al snel dat de kloof tussen allochtonen en autochtonen heel groot was in België en dacht daar veel over na. Zijn vrienden koos hij dan ook zo uit, zodat ze overeenkwamen op dat vlak. Dit lees je ook in de tweede quote in hoofdstuk 5.4.3 op pagina 37.

In Gent moest hij opnieuw op zoek naar een nieuwe sociale identiteit want ook hier was de omgeving weer helemaal anders. Sinds kort is Erizo niet meer gemotiveerd in België te blijven wonen. Hij investeert niet meer in een nieuwe sociale identiteit omdat hij constant bezig is zijn terugkeer naar Chili voor te bereiden. Hierdoor heeft hij op dit moment een heel eenzijdige, Latijns-Amerikaanse vriendenkring.

5.6.3 Het verhaal van Elizabeth

Het traject dat Elizabeth aflegde is weer heel anders. Zij is hier 12 jaar geleden als illegale migrant met een dochter van één jaar oud toegekomen en haar papieren zijn pas sinds een jaar helemaal in orde. De oriëntatieperiode is voor haar een echte uitputtingsslag geweest. Meer hierover heeft u reeds gelezen in hoofdstuk 5.3 in de quote op pagina 31. Na de oriëntatieperiode heeft ze zowel Belgen als andere Latijns-Amerikanen leren kennen. Heel bewust heeft ze tijdens de overgangperiode een keuze gemaakt. De Latijns-Amerikaanse contacten die ze had leken haar altijd maar achteruit te trekken terwijl het vooral de Belgische contacten waren waar ze steun en hulp vond voor haar moeilijke situatie. Elizabeth vertelt in onderstaande quote wat haar reactie was wanneer ze dit beseft heeft.

Quote Elizabeth: *“Afstand nemen, afstand nemen van die mensen. Zeggen oké, ik heb jou als vriendin om eens te babbelen maar daar buiten volg ik mijn eigen weg en jij de jouwe. Dus ik ga waar ik een open raam zie, een open deur, iemand die me toelaat vooruit te komen op de plaats waar ik ben. Daar ga ik naartoe, niet? Ik blijf niet ter plaatse trappelen. En eigenlijk heb ik niet veel relaties meer met Latijns-Amerikaanse mensen. Eerder met Belgische mensen”*

Elizabeth, vrouw, afkomstig uit Chili, 51 jaar, reeds 12 jaar in België

Hoewel Elizabeth nog steeds niet goed Nederlands kan, heeft ze een heel positief beeld van de Belgen. Dit is vooral te wijten aan heel positieve ervaringen in de Belgische familie waarvoor ze werkt. Elizabeth heeft zich ook ingesteld op een vervolg van haar leven in België. Ze ziet haar toekomst en die van haar dochter positiever in België dan in Chili.

5.7 Gevolgen van het fasemodel

Het fasemodel heeft ook een aantal minder expliciete implicaties voor de studie van de sociale identiteit van migranten. Vanuit het fasemodel kan ook een antwoord gegeven worden op onderstaande vragen. De antwoorden op deze vragen komen één voor één aan bod in dit hoofdstuk.

- 1) Welke is de invloed van een Belgische partner op de sociale contacten van de Latijns-Amerikaanse migrant?
- 2) Welke is de invloed van het eerste contact in België op de toekomstige contacten van Latijns-Amerikaanse migranten?
- 3) Is er een verschil tussen kleine migrantengroepen en grote migrantengroepen?

5.7.1 De invloed van een Belgische partner op de nieuwe sociale identiteit.

Het hebben van een Belgische partner heeft geen determinerende invloed op de nieuwe sociale identiteit. Vanuit mijn onderzoek kan ik aannemen dat een Belgische partner wel zeker een effect heeft op de nieuwe sociale identiteit maar die niet bepaalt. Er is gebleken dat Belgische partners vaak de Latijns-Amerikaanse migranten aanmoedigen om te zoeken naar Belgische vrienden of hen voorstellen aan de eigen vrienden. Vrienden die aangereikt worden door de partner worden niet altijd positief onthaald en te veel aanmoediging wordt verre van altijd geapprecieerd. Het is vooral de migrant die een actieve rol speelt. Zijn motivatie is van groot belang bij het zoeken naar Belgische vrienden, wanneer een migrant niet wil integreren in de Belgische samenleving zal het hem ook niet lukken goede Belgische vrienden te leren kennen. Uiteraard is het zo dat als iemand een Belgische partner heeft, dat al een teken is van een minimum aan motivatie tot integratie. Ook wordt die motivatie vaak verhoogd door aanmoediging van de partner. Toch blijkt het dat de meeste Belgische vrienden van een migrant, geen gemeenschappelijke vrienden zijn met de partner maar vrienden die de migrant zelf, op eigen houtje leert kennen.

Quote Gregorio: *“Maar sinds ongeveer een jaar geleden heb ik veel contacten met Belgische vrienden en die dingen. (Ik heb hen leren kennen) via andere kanalen, door opleidingen die ik heb gevolgd of via sport. Ja. “*

Gregorio, man, 31 jaar, afkomstig uit Ecuador, reeds 4 jaar in België

De invloed van een Belgische partner op de nieuwe sociale identiteit van Latijns-Amerikaanse migranten is dus niet rechtstreeks. Wel kan een Belgische partner een indirecte invloed hebben op de vriendschappen met Belgen die door de migrant worden onderhouden. Dit doordat migranten met een Belgische partner sneller Nederlands leren en sneller een geschikte job vinden dan andere migranten. Ook zorgt een Belgische partner ervoor dat de migrant gemotiveerd blijft om zich te integreren in de nieuwe samenleving.

5.7.2 De invloed van de eerste contacten op de nieuwe sociale identiteit

De eerste mensen die een migrant leert kennen in België zijn niet bepalend voor zijn latere sociale contacten. De nieuwe sociale identiteit wordt opgebouwd op basis van de aandachtspunten van de migrant, op basis van wat hij persoonlijk zoekt in een vriendschap en niet op basis van toeval. Zo is het wel mogelijk dat een migrant direct in contact komt met de mensen waarmee hij verder wil gaan en deze contacten dus behoudt. Langs de andere kant kan het ook zijn dat migranten eerst in een cirkel terecht komen waar ze niet tevreden zijn om die dan achteraf in te ruilen voor een andere groep vrienden. Een voorbeeld van zo iemand is Elizabeth die afstand nam van haar Latijns-Amerikaanse vrienden. Een quote hierover vind je in hoofdstuk 5.6.3 op pagina 41.

5.7.3 De constructie van een sociale identiteit in kleine en grote migrantengroepen.

De eerste vraag die we ons hier moeten stellen is “Zijn Latijns-Amerikanen in Gent een groep of eerder een sociale categorie?” De vraag is of Latijns-Amerikanen in Gent regelmatig met elkaar interageren of dat het enige wat ze met elkaar te maken hebben enkel een aantal kenmerken zijn. Volgens Vincke hebben groepen een viertal essentiële kenmerken. (2004) Het eerste kenmerk is het hebben van gemeenschappelijke belangen, reeds bij het eerste kenmerk blijkt dus dat we niet van een groep kunnen spreken. Een tweede kenmerk, leden van een groep interageren, is wel voldaan. Iedereen interageert niet met elk ander lid van de groep maar toch bestaat er communicatie tussen de leden. Een derde kenmerk, het delen van rechten en plichten, is ook niet van toepassing op Latijns-Amerikanen in Gent. Over het laatste kenmerk, een gedeelde identiteit en een groepsgevoel, kan gediscussieerd worden. Daarom ben ik nagegaan wat ze zelf denken over het belang van nationale verschillen. Dit is nog niet helemaal eenduidig. Zo bestaat er een verschil tussen wat mijn respondenten zeiden en wie uiteindelijk hun vrienden zijn.

Het merendeel van de respondenten was het ermee eens dat er één overkoepelende Latijns-Amerikaanse cultuur bestaat. Die cultuur heeft volgens hen verschillende kenmerken. Latijns-Amerikanen lachen graag, praten veel, zijn enthousiast, dansen graag, hebben een bepaald gevoel voor humor, houden van lekker eten en willen zich amuseren. Ze staan altijd klaar om elkaar te helpen en zijn heel open. Naast deze heel

positieve visie op de Latijns-Amerikaanse cultuur bestaan er ook andere visies. Twee respondenten die elkaar niet kennen vermelden dat er onder Latijns-Amerikanen veel geroddeld wordt en dat en hun vriendschap vaak oppervlakkiger is dan die van Belgen.

Quote Claudia: *“Dus eh, misschien staat een Latijns-Amerikaan meer open voor feestjes, om te zeveren, om comentaar te geven, maar die commentaar verandert al snel in een echte roddelpers. En het kan dat ze van de ene dag op de andere hun hand niet meer opsteken als ze je tegenkomen op straat. Begrijp je?”*

Claudia, vrouw, 45 jaar, afkomstig uit Argentinië, reeds 13 jaar in België

Twee van de vier voorwaarden om van een groep te kunnen spreken zijn dus voldaan. (Vincke J., 2004) We kunnen dan ook besluiten dat de Latijns-Amerikanen in Gent zweven tussen de status van een groep en een sociale categorie.

Samen met de overkoepelende cultuur bestaan er toch nog grote nationale verschillen. Deze nationale verschillen staan soms een “grenzeloze” vriendschap in de weg. Zo wijzen ze op het belang van een bepaald taalgebruik dat ze enkel met landgenoten kunnen gebruiken en waarin ze zich het beste uitdrukken. Daarnaast geven ze ook het belang aan van het collectieve geheugen van de nationale geschiedenis. Zo vinden ze het belangrijk om te kunnen praten over de politiek uit hun land of een bepaald evenement in de nationale geschiedenis. Ook is het voor een van de respondenten belangrijk dat je over dezelfde plaatsen kan praten.

Quote Pedro: *“We delen andere dingen. Allez, het is hetzelfde als wanneer we naar Pablo gaan en we zitten met alle gasten samen, we luisteren tango en praten, maar we praten over Argentinië over hoe het kan, over hoe het, hoe het kan evolueren met de presidenten die voorbijkomen.”*

Pedro, man, 26 jaar, afkomstig uit Argentinië, reeds 5 jaar in België

Respondenten van nationaliteiten die minder voorkomen in Gent geven aan dat zij vooral de gemeenschappelijke taal en cultuur belangrijk vinden die alle Latijns-Amerikanen delen. Voor respondenten van nationaliteiten die veel voorkomen in Gent blijven vooral de nationale verschillen belangrijk, voor hen zijn de verschillen groter dan de gelijkenissen. Hieronder vertelt Herman over de gemeenschappelijke cultuur van Latijns-Amerikanen.

Quote Herman: *“Wat er gebeurd is dat Latijns-Amerikanen iets speciaals hebben en iets gemeen hebben. Als jij een Latijns-Amerikaan bent en je gaat naar om het even welk land van Latijns-Amerika, ga je altijd, altijd passen in een groep. De mensen gaan je altijd, altijd, goed behandelen, misschien kom je wel eens mensen tegen die je slecht behandelen maar altijd, altijd, altijd zullen er mensen zijn die je goed behandelen en je integreren in hun vriendengroep.”*

Herman, man, 22 jaar, afkomstig uit Nicaragua, reeds 8 maanden in België

Daarnaast werd aan de respondenten gevraagd hun beste vrienden op te lijsten. Hieruit bleek dat de denkwijze van respondenten toch niet altijd overeen komt met de vriendschappen die ze aangaan. Sommige respondenten zijn ervan overtuigd dat er een gemeenschappelijke Latijns-Amerikaanse cultuur is maar blijken toch enkel landsgenoten op te schrijven als beste vrienden. Daarnaast blijkt dat ook mensen die hameren op nationale verschillen toch Latijns-Amerikanen van andere nationaliteiten noteren als beste vrienden. Een voorbeeld hiervan is Carlos. In de volgende quote vertelt Carlos over zijn beste vriend in België, Gregorio uit Ecuador.

Quote Carlos: *“Hij is een heel goede vriend van mij. We hebben elkaar leren kennen op het moment dat we aankwamen maar, zie je, ik, je kan veel mensen leren kennen maar er echt affiniteit mee hebben, hetzelfde levensideaal hebben om te kunnen delen. Want, ideeën, en ik heb veel affiniteit met hem. “*

Carlos, man, 37 jaar, afkomstig uit Argentinië, reeds 3 jaar en 5 maanden in België

Er zijn twee mogelijke redenen voor deze discrepantie. Eén van de redenen is dat men niet zozeer op zoek gaat naar een landsgenoot maar eerder vrienden gaat selecteren op basis van andere voorwaarden zoals dezelfde levensvisie of levenssituatie, zie hoofdstuk 6.4.3. (Gregorio, Carlos, Claudia) Anderzijds kan het ook zijn dat een respondent uit een land komt waarvan niet veel mensen in Gent wonen bv. uit Nicaragua (7 mensen in Gent) of uit Honduras (8 mensen in Gent).

De grootte van een migrantengroep heeft wel degelijk een effect op de vorming van een sociaal netwerk in België. Zo bleek uit de interviews dat migranten die reeds gevorderd zijn in de vorming van hun nieuwe sociale identiteit, meer en meer de nadruk gingen leggen op de compatibiliteit van een potentiële vriend met zichzelf. Ze gingen op zoek naar eenzelfde levensvisie of naar vrienden die zich in dezelfde levensfasen als zijzelf bevonden. Voor een kleine migrantengroep betekent dit dat de mogelijkheden dat een vriend bij je past beperkt zijn, terwijl die bij grote migrantengroepen veel uitgebreider zijn. Dit zorgt ervoor dat mensen uit kleine migrantengroepen vaker de grenzen van hun groep gaan overschrijden op

weg naar vriendschappen dan mensen uit grote migrantengroepen. Dit zie je ook bij Carlos, hij heeft met Bram, een Belgische vriend meer gemeen dan met Herman, een Latijns-Amerikaanse vriend.

Quote Carlos: *“Bram en ik, we zijn in hetzelfde jaar geboren. Er zijn dingen die hij heeft meegemaakt in zijn leven. Die voor mij, in Argentinië, ook belangrijke momenten zijn geweest, we hebben ze allebei meegemaakt. Maar Herman, ik heb veel meer meegemaakt dan Herman. Bijvoorbeeld vader zijn, Herman, ja, hij kan me wel raad geven maar toch. Terwijl Bram wel vader is, hij heeft een dochter.”*

Carlos, man, afkomstig uit Argentinië, 37 jaar, reeds 3 jaar en 5 maanden in België

Daarnaast is er nog het feit dat migranten uit grote migrantengroepen minder nood hebben aan de kennis van het Nederlands om te kunnen overleven in Vlaanderen. Vaak komen zij terecht in een gemeenschap waar alle voorzieningen aanwezig zijn en worden zij in hun eigen taal te woord gestaan. Dit is niet zo voor kleine migrantengroepen. Doordat het voor deze migranten broodnodig is het Nederlands onder de knie te krijgen, komen zij automatisch meer in contact met Vlamingen. Dit heeft ook nog een ander effect. Doordat ze allemaal Nederlands moeten leren, komen ze in Nederlandse lessen ook meer in contact met migranten van andere nationaliteiten.

Mijn respondenten gaven aan te denken dat de groepsidentiteit veel sterker is bij grote migrantengroepen, dan bij kleine migrantengroepen. Doordat ze met veel zijn, hebben zij de mogelijkheid hun cultuur meer te tonen en worden zij ook gesterkt in hun nationaliteitsgevoel. Dit is voor vele Latijns-Amerikanen niet realistisch. Als zij zich sterk gaan focussen op hun nationale identiteit blijft er nog maar een kleine groep mensen over die zich dezelfde identiteit toe-eigent. Hoewel aangetoond is dat een zelf-schema sterker wordt als iemand tot een minderheid behoort, vraag ik mij af of dit ook geldt voor heel kleine minderhedengroepen (Vonk R., 2001). Dit is zeker stof voor verder onderzoek.

Bij een aankomst in België is er ook een verandering in sociale controle. Uit mijn studie blijkt dat Latijns-Amerikanen vooral in België meer indirecte controle ervaren. Ze voelen dat het in België van belang is hun eigen gedrag onder controle te houden.

Quote Pedro: *“Ik zweer dat als ik naar Argentinië terugga, wanneer ik twee jaar geleden naar Argentinië ging riepen ze ‘Pedro, Pedro’. Ik zou me nooit omgedraaid hebben want als je hier naar iemand roept draait die zich niet om eh, ik heb het gedaan toen ik hier aankwam... Hey Marco, Marco, die persoon, dat was een klant van het restaurant en hij sprak Spaans. Ik kwam hem tegen, hij liep 10 meter voor mij en ik liep roepend achter hem ‘Marco, Marco, Marco’ elke keer luider. Ik haalde hem in en ik vroeg hem of hij me niet gehoord had. ‘Aaah, ja, ik hoorde*

mijn naam, maar hier, ik zou me hier nooit omdraaien want niemand doet dat hier.' Toen heb ik geleerd dat het waar is, je mag hier niet als een gek lopen roepen op straat."

Pedro, man, 26 jaar, afkomstig uit Argentinië, reeds 5 jaar in België

Ook gaven verschillende respondenten aan in Latijns-Amerika dan weer meer directe sociale controle te ervaren dan in België. Als ze praten over sociale controle in Latijns-Amerika gaat het vooral over directe sociale controle, mensen spreken je aan wanneer je iets doet dat niet aanvaard is. In onderstaande quote vertelt Ana over het verschil in sociale controle tussen Honduras en België.

Quote Ana: "Hier kan iedereen zijn haar rood verven en met ongekamd haar op straat komen, niemand zal er iets van zeggen. Maar als ik (in Honduras) buitenkom met ongekamd haar en mijn haar rood verf. Oei! Heel mijn familie zal zeggen dat ik gek geworden ben en ik weet niet wat allemaal."

Ana, vrouw, 25 jaar, afkomstig uit Honduras, reeds 1 jaar in België

Er wordt gesteld dat alle migratie teruggaat op een aantal pioniers die zich als eersten in een gastland vestigen en die dan een stroom van migratie veroorzaken (Haug S., 2008; Hooghe, 2008). Met betrekking tot de geldigheid van de netwerkenanalyse in Gent kunnen we stellen dat deze deels door mijn studie wordt gesteund. Elf van de twaalf migranten kwamen niet alleen naar België. Vijf van hen volgden hun Latijns-Amerikaanse familie naar België. Dit was meestal familie uit het thuisland die reeds in België woonden. Zes respondenten volgden hun Belgische partner. Dit kan dus niet gerekend worden als kettingmigratie aangezien het om Belgische partners gaat en niet om Latijns-Amerikaanse mensen die in België wonen. Eén respondent kwam helemaal alleen aan in België, Herman, toch is hij niet zomaar naar België gekomen. Zijn vader is een Belg die in het buitenland woont en Herman zelf bezit hierdoor ook de Belgische nationaliteit. Enige band met België heeft hij dus wel.

De theorie van cumulatieve causatie werpt nog een ander licht op de zaak. Ik denk dat in deze theorie zeker een grond van waarheid zit, het is niet zo dat de theorie van cumulatieve causatie alle migratiegevallen verklaard. De theorie neemt wel een zeker aandeel van de migraties voor haar rekening. Bij maar liefst 3 van de 12 respondenten kon ik vaststellen dat ongeveer de hele nabije familie reeds in België woont. Dit is meestal het gevolg van één persoon die naar België verhuisd en die dan wordt gevolgd door alle anderen.

6. Conclusie

In deze masterproef werd een antwoord geformuleerd op de vraag: “Op welke manier construeren Latijns-Amerikanen die in Gent wonen hun sociale identiteit?”. Het werd een kwalitatief onderzoek op basis van 19 diepte-interviews met Spaanstalige Latijns-Amerikanen die daar geboren zijn en nu in Gent wonen. Er werd vertrokken vanuit vier contacten die mij geleid hebben naar acht andere contacten op basis van een sneeuwbalsteekproef. De interviews werden afgenomen in twee rondes, waartussen een analyseronde plaatsvond.

Vanuit die interviews werd een antwoord geformuleerd op de onderzoeksvraag. In een eerste vraag ging ik op zoek naar de manier waarop het zelfbeeld en de identiteit van Latijns-Amerikanen na aankomst in België verandert. Uit de interviews bleek dat de migratie naar België voor het merendeel (11 van de 12 respondenten) een hele grote verandering inhoudt. Vaak werden veranderingen aangehaald van een onveilige naar een veilige situatie en van een onafhankelijke status naar een afhankelijke status of andersom. Een verandering van ‘één van de velen’ naar ‘uitzondering’ en een verandering van ‘iemand’ naar ‘niemand’ kwamen ook aan bod. Met deze informatie in het achterhoofd ging ik verder met het echte werk.

Ik heb een model ontworpen dat de complexiteit van de opbouw van een nieuwe sociale identiteit probeert te vatten. Inspiratie vond ik bij het model van Cooley door zijn looking-glass self en Young Yun Kim voor een model voor aanpassing van migranten (1922; 2001). Mijn model bestaat uit drie fasen: de oriëntatieperiode, de overgangperiode en de nieuwe sociale identiteit. Het model moet gezien worden als een cyclisch model zonder eindpunt.

Volgens het model begint elke migrant met een oriëntatieperiode. Daar heeft een migrant eerst een tijd nodig om zich opnieuw te oriënteren in een nieuwe samenleving. De behoeftenpiramide van Maslow bracht duidelijkheid in het waarom van deze bevinding (1954; Vincke J., 2004). Doordat migranten veel aan hun hoofd hebben - een woonplaats zoeken, een job zoeken, Nederlands leren – komt nieuwe contacten leggen vaak niet aan de orde.

Pas nadat alle onderliggende behoeften voldaan zijn, begint een migrant met de uitbouw van een nieuw sociaal netwerk. In de overgangperiode wegen Latijns-Amerikaanse migranten de voor- en nadelen van bepaalde vriendschappen tegen elkaar af. Ze denken veel na over welke vrienden ze willen behouden in de toekomst en welke sociale contacten minder belangrijk zijn. Drie grote argumentatielijnen waren terug te vinden in de interviews. Ten eerste waren er de respondenten die op zoek gingen naar een typische Latijns-Amerikaanse vriendschap. Dit bleken vooral vrouwelijke respondenten te zijn die nog maar net in

België waren. Een mogelijke verklaring hiervoor komt uit de acculturatietheorieën (van de Vijver & Phalet, 2004). Mogelijk is voor deze vrouwen nog een deculturatie nodig waarin hun waarden en gewoonten als Latijns-Amerikaan minder belangrijk worden en plaats ruimen voor inculturatie in de cultuur van de Belgen inzake vriendschap.

Een tweede groep migranten gaat op zoek naar een diepgaande, eerlijke vriendschap. Ook hier gaat het vooral om vrouwelijke migranten maar dan om vrouwen die al langer in België verblijven. Eerlijkheid en diepgang zijn waarden die eerder belangrijk zijn in België en minder benadrukt worden in Latijns-Amerika. We kunnen dan ook stellen dat deze vrouwen al meer deculturatie hebben doorgemaakt. Ze vinden de typische Latijns-Amerikaanse vriendschap niet meer ideaal – en al verder geïncultuureerd zijn – ze gaan ook in vriendschappen op zoek naar eerder Belgische waarden - dan de vrouwen die hier nog niet zo lang zijn (van de Vijver & Phalet, 2004).

Een laatste groep migranten zoekt naar gelijkgestemden om een vriendschap mee op te bouwen. Dit kunnen mensen zijn met dezelfde gedachte en meningen of mensen met dezelfde levenservaringen. Welke gedachten of levenservaringen iemand zoekt in een vriend hangt af van het zelfschema (Vonk, 2001). Een migrant gaat meestal op zoek naar een kenmerk dat centraal staat in zijn eigen identiteit. Opvallend was dat in deze laatste categorie vooral mannen terug te vinden waren. Over deze genderverschillen leest u meer in het hoofdstuk over aanbevelingen voor verder onderzoek. Ook blijkt dat de eerste contacten die een migrant legt bij aankomst in België niet bepalend zijn voor zijn uiteindelijke sociale identiteit. Die hangt af van persoonlijke voorkeuren inzake vriendschappen.

Als laatste fase volgt een nieuwe sociale identiteit. Alle Latijns-Amerikanen hebben contact met Belgen. Hun groep is zodanig klein dat ze vaak niet om de Belgen heen kunnen. Alle Latijns-Amerikanen hebben ook Latijns-Amerikaanse contacten. Het aandeel van de twee groepen in de sociale cirkel varieert wel. Die variatie hangt vooral af van de motivatie tot integratie. Migrant die niet geïnteresseerd zijn in een definitief leven in België hebben minder Belgische dan Latijns-Amerikaanse vrienden terwijl die relatie net omgekeerd is bij mensen die zich wel definitief in België willen vestigen. Sommige Latijns-Amerikaanse migranten komen in contact met migranten uit andere landen. Dit is vooral omdat ze samen een cursus Nederlands volgen. Dat contact blijft bestaan bij Latijns-Amerikanen die op zoek zijn naar gelijkgestemden en dit vinden in migranten van andere nationaliteiten. De nieuwe sociale identiteit mag niet gezien worden als het eindpunt in de opbouw van een sociale identiteit (Jenkins, 2008). Die wordt immers steeds weer opnieuw gevormd op basis van alledaagse ervaringen met anderen.

Als de theorie van Berry toegepast wordt op deze informatie, blijkt dat Latijns-Amerikanen in Gent grotendeels geïntegreerd zijn. Zij blijken uiteindelijk altijd in contact te komen met zowel hun thuiscultuur

als de cultuur van België. Bij aankomst is het wel zo dat er vaak segregatie plaatsvindt, doordat respondenten de gemakkelijkste optie kiezen tijdens de oriëntatieperiode. Die gemakkelijkste optie is dan enkel contact te hebben met andere Latijns-Amerikanen. Segregatie blijkt dus enkel tijdelijk te zijn bij deze groep. Assimilatie kwam bij mijn respondenten niet voor, toch trek ik niet de conclusie dat assimilatie niet voorkomt bij de populatie van Latijns-Amerikanen in Gent omdat als er geassimileerde Latijns-Amerikanen in Gent zouden leven die onvindbaar zouden zijn via een sneeuwbalsteekproef die steeds vertrekt bij een Latijns-Amerikaanse respondent. Alle respondenten uit mijn steekproef opteerden voor toch zeker een minimaal contact. Marginalisatie stelde ik vast bij één van de respondenten, Robert. Hij was niet actief op zoek naar Belgische vrienden noch naar contact met andere Latijns-Amerikanen. Aangezien hij nog maar net in België woont, vermoed ik dat ook dit nog zal veranderen. Vanuit het fasemodel voor de opbouw van een sociale identiteit kan dit verklaard worden door de oriëntatieperiode. Robert heeft op dit moment andere prioriteiten dan op zoek te gaan naar een nieuwe sociale identiteit.

De stelling dat het moeilijk is diepe vriendschappen op te bouwen met Belgen wordt ook vanuit mijn interviews bevestigd (Young Yun Kim, 2001). Belgen blijken veel tijd nodig te hebben voor ze een nieuwe vriendschap aangaan en lijken in het begin heel gesloten. Ook mijn respondenten gaven aan extra inspanningen te moeten doen om Belgische vrienden te bemachtigen. Contact met mensen van dezelfde afkomst roept ook bij Latijns-Amerikaanse migranten dubbele gevoelens op. Langs de ene kant voelen ze zich thuis bij andere Latijns-Amerikanen, langs de andere kant beseffen ze dat dit misschien niet de beste weg is naar integratie in de Belgische maatschappij en sommigen nemen hierdoor wat meer afstand van hun Latijns-Amerikaanse vrienden.

Inzake de faciliterende factoren die Gareis voorstelt voor interculturele vriendschappen komen niet alle factoren aan bod in mijn onderzoek, zo werden er geen gegevens verzameld rond de invloed van zelfvertrouwen, culturele kennis van de gastcultuur en chemie op interculturele vriendschappen. (1995) Sommige andere factoren die Gareis aanhaalt blijken te kloppen maar van andere factoren blijkt dat ze maar tijdelijk een invloed hebben op de sociale identiteit van Latijns-Amerikaanse migranten.

Het delen van eenzelfde maatschappelijke cultuur blijkt enkel belangrijk bij migranten die hun migratie net achter de rug hebben (Gareis 1995). Na een proces van deculturatie en inculturatie komen de vriendschapscriteria voor Latijns-Amerikanen en Belgen dichter bij elkaar te liggen (van de Vijver & Phalet, 2004). Nabijheid bleek uit de interviews ook een heel belangrijke factor te zijn (Gareis, 1995). Denk maar aan vriendschappen die zich vormen in de Nederlandse les, hoewel deze vriendschappen op lange termijn toch vooral gaan afhangen van andere factoren. Nabijheid is een eerste criterium om met iemand in contact te komen maar zal vriendschappen nooit determineren. De fase van aanpassing heeft ook zeker een effect. Migranten die al langer in België verblijven hebben meer contact met Belgen. Ook

het criterium verwachtingen gaat op. Zo bleken respondenten al snel het verschil aan te voelen tussen iemand die openstond voor een vriendschap met een Latijns-Amerikaan of iemand die er niet voor openstond. Het criterium van persoonlijkheid gaat wel op. Wanneer een persoon zelfschematisch is voor een bepaald kenmerk zal hij ook naar dat criterium op zoek gaan bij potentiële nieuwe vrienden. (Vonk R., 2001) De these dat migranten op zoek gaan naar gelijkgestemden past in deze filosofie. Wat vriendschapselementen heet in het onderzoek van Gareis, heet in mijn onderzoek het zoeken naar gelijkgestemden (1995). Mijn onderzoek geeft dan ook steun aan deze these. Mensen kunnen ook overeenkomsten hebben die culturen overstijgen en Latijns-Amerikaanse migranten blijken hier vaak naar op zoek te gaan.

Mijn onderzoek ondersteunt dus grotendeels de theorie van Gareis maar brengt een nuancering aan. Sommige factoren die Gareis aanhaalt blijken beperkt geldig te zijn (1995). Zo verandert het effect van eenzelfde maatschappelijke cultuur en nabijheid met de duur van het verblijf in België. Andere factoren hebben wel een langdurige invloed op de vorming van een nieuwe sociale identiteit. Dit waren de fase van aanpassing, een overeenkomst in verwachtingen, persoonlijkheid en vriendschapselementen.

Naast het fasemodel geeft mijn onderzoek ook een antwoord op de vraag of het hebben van een Belgische partner determinerend is voor de opbouw van een nieuwe sociale identiteit. Een Belgische partner blijkt niet determinerend voor de nieuwe sociale identiteit maar speelt wel een belangrijke faciliterende rol. Zo zal een migrant met een Belgische partner sneller vertrouwd geraken met de Nederlandse taal en de Belgische levenswijze en op die manier meer succesvolle contacten opbouwen met Belgen.

Met betrekking tot het effect van de grootte van een migrantengroep kan gesteld worden dat bij kleinere migrantengroepen men meer aangewezen is om ook buiten de groep vrienden te zoeken dan bij grotere migrantengroepen. Men gaat immers vaak op zoek naar eenzelfde visie op vriendschap en eenzelfde interessegebied of levensfase. Men zal moeilijker een gelijkgestemde vinden in een kleine migrantengroep dan in een grote migrantengroep. Ook werd bij vergelijking van migranten van kleine en grote nationaliteitsgroepen vastgesteld dat de leden van grote migrantengroepen eerder de nadruk leggen op verschillen tussen nationaliteiten terwijl leden van kleine migrantengroepen de gelijkenissen tussen nationaliteiten beklemtonen.

7. Aanbevelingen voor verder onderzoek

Het voorgestelde fasemodel werd ontwikkeld op basis van interviews met respondenten uit een heel specifieke groep. Latijns-Amerikanen in Gent zijn een zeer beperkte groep die mensen van verschillende nationaliteiten bevat. Sommigen geven aan één Latijns-Amerikaanse cultuur en taal gemeen te hebben,

terwijl anderen eerder de nadruk leggen op nationale verschillen. Hoewel de Latijns-Amerikaanse groep heel divers is, ben ik toch voorstander van een toetsing van het fasemodel op migrantengroepen van mensen met dezelfde nationaliteit. Naast nationaliteit zijn er immers nog veel andere manieren waarop mensen van elkaar verschillen. Daarom denk ik dat het zeker mogelijk is dat het model ook geldig is voor andere kleine migrantengroepen. Een ander heel interessant onderzoek zou zijn op zoek te gaan naar de mate waarin het fasemodel toepasbaar is voor grote migrantengroepen en uit te zoeken welke verschillen en gelijkenissen gevonden worden.

Wat mij opgevallen is bij het onderzoeken van het waarom van de sociale identiteit van Latijns-Amerikanen is het verschil dat bestaat op basis van geslacht. Uit mijn studie kwam naar voor dat vrouwen vooral op zoek zijn naar een bepaalde vorm van vriendschap. Voor hen zijn de frequentie van de contacten en de achterliggende waarden belangrijk. Voor mannen gaat het enkel om de inhoud. Zij gaan op zoek naar gelijkgestemdheid in een vriend. Zou het kunnen dat er een universeel verschil bestaat tussen vrouwen en mannen inzake de visie op vriendschap? Zijn vrouwen van alle continenten op zoek naar de vorm terwijl mannen op zoek gaan naar inhoud? Of is dit verschil enkel te vinden in Latijns-Amerika? In dit onderzoeksveld is vooral veel onderzoek gebeurd naar zeer statistische kennis over vriendschappen. Er werd gezocht waar vrouwen en mannen hun vrienden leren kennen en naar de aantallen van vrienden gedurende verschillende periodes van het leven. Er wordt een verschil gemaakt tussen twee soorten verklaringen voor genderverschillen in sociale relaties (Fischer & Oliner, 1983; Belot, 2009). De eerste soort verschillen stellen een verklaring voor op basis van biologie, cultuur of socialisatie terwijl andere structurele verklaringen ingaan op gedragsverschillen door directe, niet-geïnternaliseerde effecten van de sociale structuur. In het algemeen krijgen de verklaringen op basis van biologie, cultuur of socialisatie het meeste steun. Meer aandacht zou dus moeten gaan naar de inhoud en vorm van vriendschappen en wat de prioriteiten zijn voor mannen en vrouwen bij het aangaan van een nieuwe vriendschap. Ook is de vraag of deze prioriteiten universeel zijn of cultuurgebonden. Dit is echter materie voor een studie die handelt over genderverschillen dan voor een studie rond migratie en integratie.

Als laatste zou het interessant zijn het model voor de opbouw van een nieuwe sociale identiteit toe te passen op migranten binnen België. Zo denk ik aan kinderen die een nieuw sociaal netwerk opbouwen in een nieuwe omgeving, op een nieuwe school of volwassenen die een nieuw sociaal netwerk zoeken nadat ze verhuisd zijn om eender welke reden. Komen bij deze mensen dezelfde fases voor of is het model enkel toepasbaar voor internationale migraties?

8. Dankwoord

De masterproef is een individueel werk, maar toch is de strijd niet altijd eenzaam geweest. Er zijn vele mensen die mij bij mijn onderzoek hebben bijgestaan en hen zou ik graag bedanken.

Eerst en vooral zou ik graag mijn promotor Bart Van De Putte bedanken. Hoewel hij soms dacht dat zijn raad vaag en onduidelijk was, bleek die toch vaak heel terecht en bruikbaar. Ook zou ik Klaartje Van Kerckem willen bedanken voor het aanreiken van tips en trics bij kwalitatief onderzoek. Ook de ‘vriendinnen van de sociologie’ verdienen een dankuwel voor hun goede raad.

Daarnaast gaat mijn dank uit naar al mijn respondenten: Leticia, Teresa, Elizabeth, Isamoa, Carlos, Herman, Gregorio, Erizo, Claudia, Pedro, Ana en Robert. Voor de hartelijke ontvangst en openhartigheid tijdens de interviews. Ze zijn altijd zeer begaan geweest met mijn onderzoek en hebben mij soms tot in tranen toe zo goed mogelijk hun visie op de wereld proberen uit te leggen. Ook stonden zij steeds voor mij klaar wanneer er nog meer respondenten gezocht moesten worden.

Als laatste zou ik mijn ouders, mijn vriend Martin en mijn beste vrienden willen bedanken om mij de ruimte en de rust te geven die ik nodig had wanneer het echt belangrijk was en wil ik mij excuseren voor de momenten dat deze masterproef vooringing op gezellige momenten samen.

9. Referentie Lijst

- Aguilera (2005). *The impact of social capital on the earnings of Puerto Rican migrants*. *The sociological Quarterly*, 46, 569-592.
- Barth, F. (1969) *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organisation of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Belot (2009) *Gender Differences in Close Friendship Networks over the Life Cycle*, hoofdstuk 3 in Brynin & Ermisch (2009) *Changing relationships*. New York: Routledge.
- Berry, J. W. (1997). *Immigration, acculturation, and adaptation*. *Applied Psychology-An International Review-Psychologie Appliquee-Revue Internationale*, 46, 5-34.
- Berry, Kim, Minde, & Mok (1987). *Comparative Studies of Acculturative Stress*. *International Migration Review*, 21, 491-511.
- Collyer (2005). *When do social networks fail to explain migration? Accounting for the movement of Algerian asylum-seekers to the UK*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31, 699-718.
- Cooley, Charles Horton. (1992). *Human nature and the social order*. New York: Scribner's.
- Feld (2005). *Labor Force Trends and Immigration in Europe*. *International Migration Review*, 39, 637-662.
- Fischer & Oliker (1983) *A Research Note on Friendship, Gender, and the Life Cycle*. *Social Forces*, 62, 124-133.
- Gareis (1995). *Intercultural Friendship : a qualitative study*. Maryland : University Press of America.

- Grannovetter (1973). *The strength of weak ties*. American Journal of Sociology, 78, 1360 - 1380.
- Haug S. (2008) *Migration networks and migration decision-making*. Journal of ethnic and migration studies, 121, 1491-1499.
- Hewitt (2007) *Self and society: a symbolic interactionist social psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
- Hooghe et al. (2008) *Migration to European Countries: A structural explanation of patterns, 1998-2004*. International migration review, 42, 556-577.
- House J. S., Umberson D., Landis K. R. (1988) *Structures and processes of social support*. Annual review of sociology, 14, 293-318.
- Jenkins R. (2008). *Social identity*. New York: Routledge.
- Lawler S. (2008). *Identity: sociological perspectives*. Cambridge: Polity Press.
- Maslow, A. H. (1954) *Motivation and personality*. New York: Harper.
- Mead, George H. (1934). *Mind, self and society: from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mortelmans D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: acco.
- Nannestad, Svendsen, & Svendsen (2008). *Bridge over troubled water? Migration and social capital*. Journal of ethnic and migration studies, 34, 607-631.
- Nauck, B. (2001). *Social capital, intergenerational transmission and intercultural contact in immigrant families*. Journal of Comparative Family Studies, 32, 465-488.

Poros (2008). *A social network approach to migrant mobilization in Southern Europe*. *American behavioral scientist*, 51, 1611-1626

Saraiva (2008) *Transnational migrants and transnational spirits: an African religion in Lisbon*. *Journal of ethnic and migration studies*, 34, 253-269.

Schwartz, Pantin, Sullivan, Prado, & Szapocznik (2006). *Nativity and Years in the receiving culture as markers of acculturation in ethnic enclaves*. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37, 345-353.

Stad Gent (2011) *Demografische gegevens 2010*. Geraadpleegd op 12/04/2011 op <http://www.gent.be/eCache/THE/39/257;cmVjPTE2ODUyNA.html>.

Thienpont K. & Poels K. (2002). "Zeg mij wie Uw vrienden zijn...". *De constructie van sociale identiteit multidisciplinair bekeken*. In Van den Brande A. (Ed.), *Identiteiten: functies en dysfuncties* (pp. 3-32). Gent: Academia Press.

Tribalat (2004) *An estimation of foreign-origin populations of France in 1999*. *Population*, 59, 51-81.

Tsukashima (2007) *Ethnic collective action, intergroup competition and social networks: formation of ethnic trade-guilds*. *Ethnic and racial studies*, 30, 845-874.

Umberson, D. (1987). *Family status and health behaviors: Social control as a dimension of social integration*. *J. Health Soc. Behav.* 28(3):306-19.

Vanamersfoort (1994) *Regulating migration in Europe - the Dutch experience, 1960-92*. *Annals of the American academy of political and social science*, 534, 133-146.

Van den Bossche G. & Zemni S. (2010). *Allochtonen aller landen... Burger U in. Wat het debat over inburgeringsplicht ons kan vertellen over identiteit(en)*. In Van den Brande A. (Ed.), *Identiteiten: functies en disfuncties* (pp. 107-144). Gent: Academia Press.

van de Vijver, F. J. R. & Phalet, K. (2004). *Assessment in multicultural groups: The role of acculturation*. *Applied Psychology-An International Review-Psychologie Appliquee-Revue Internationale*, 53, 215-236.

Vincke J. (2004). *Sociologie: een klassieke en hedendaagse benadering*. Gent: Academia Press.

Vonk R. (2001). Schema's. In Vonk R. (Ed.), *Cognitieve sociale psychologie: Psychologie van het dagelijks denken en doen*. (pp. 143-194). Utrecht: Lemma bv.

Walsh, Shulman, & Maurer (2008). *Immigration distress, mental health status and coping among young immigrants: A 1 year follow up study*. *International Journal of Intercultural Relations*, 32, 371-384.

White & Ryan (2008) *Polish 'temporary' migration: the Formation and Significance of Social Networks*. *Europe-Asia studies*, 60, 1467-1502.

Young Yun Kim. (2001). *An integrative theory of communication and cross-cultural adaption*. California: Sage publications, Inc.

-